

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«МЕТОДИ РОБОТИ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО
ВІКУ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0132
спеціальності 013 «Початкова освіта»
освітньо-професійної програми «Початкова освіта»
Н. В. Никонова

Керівник: доцент кафедри дошкільної та
початкової освіти, к. пед. н., доцент _____
Ю. Є. Зубцова

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та
початкової освіти, к. пед. н., доцент _____
О. О. Андрющенко

Запоріжжя
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 «Початкова освіта»
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
« ____ » _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Никоновій Наталії Володимирівні

- 1. Тема роботи:** «Методи роботи з дітьми молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку»
керівник роботи Зубцова Юлія Євгенівна, кандидат педагогічних наук, доцент
затверджені наказом ЗНУ «26» вересня 2023 р. № 1504-с
- 2. Строк подання студентом роботи:** _____
- 3. Вихідні дані до роботи:** матеріали курсових робіт та виробничої практики
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити):** вивчити психолого-педагогічну літературу з проблеми організації навчальної діяльності молодших школярів з ЗПР; розглянути особливості організації та навчання дітей з затримкою психічного розвитку; провести дослідно-експериментальне дослідження щодо організації успішного навчання молодших школярів з ЗПР.
- 5. Перелік графічного матеріалу:** 8 таблиць із результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Зубцова Ю.Є.	02.10.22 р.	02.10.22 р.
Розділ 1	Зубцова Ю.Є.	04.11.22 р.	04.11.22 р.
Розділ 2	Зубцова Ю.Є.	23.03.23 р.	23.03.23 р.
Висновки	Зубцова Ю.Є.	07.09.23 р.	07.09.23 р.
Додатки	Зубцова Ю.Є.	21.09.23 р.	21.09.23 р.

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень-листопад	виконано
2	Написання вступу	листопад	виконано
3	Написання першого розділу	грудень-березень	виконано
4	Написання другого розділу	квітень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень-листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 70 с., 8 таблиць, 51 джерело, 2 додатки.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методи роботи з дітьми з затримкою психічного розвитку.

Об'єкт дослідження – процес навчання дітей з затримкою психічного розвитку.

Предмет дослідження – методи організації навчальної діяльності дітей з ЗПР.

Методи дослідження: метод наукового пізнання (аналіз і синтез наукової, навчально-методичної літератури); теоретичних методів (вивчення літературних джерел з даної теми); емпіричних методів (спостереження, анкетування, порівняння).

Теоретичне значення роботи полягає у системному підході до проблеми організації навчання дітей з ЗПР, обґрунтування методів та форм роботи з дітьми початкової ланки з ЗПР.

Практичне значення роботи виявляється у підвищенні рівня навчальних досягнень молодших школярів з ЗПР при використанні спеціальних методів та форм роботи. Результати дослідження можуть бути використані логопедами, педагогами, вихователями, психологами.

ЗАТРИМКА ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ, МОЛОДШИЙ ШКОЛЯР,
ПОЧАТКОВА ШКОЛА, МЕТОДИ, МЕТОДИКА, ОСВІТА, ДОСЛІДЖЕННЯ

SUMMARY

Nykonova N. V. Methods of Working with Young School-Age Children with Delayed Mental Development

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, conclusions, a list of used sources (51 sources), and 2 appendices.

The research addresses the issue of organizing the education of young school-age children with delayed mental development.

The research objective is to theoretically justify and experimentally test methods of working with children with delayed mental development.

Research tasks:

1. Study psychological and pedagogical literature on the organization of educational activities for young schoolchildren with DMD.
2. Examine the peculiarities of organizing and educating children with delayed mental development.
3. Conduct experimental research on the organization of successful education for young schoolchildren with DMD.

The object of the qualification work research is the process of educating children with delayed mental development.

The subject of the research is the methods of organizing the educational activities of children with DMD.

Chapter 1 “Theoretical Foundations of Organizing the Education of Young School-Age Children with Delayed Mental Development” addresses the issue of organizing the educational activities of young schoolchildren with delayed mental development. Based on the analysis of psychological, pedagogical, and methodological literature on this issue, it is clarified that the organization of educational activities for students with DMD should take into account the individual characteristics of the child when working together with teachers, parents, and qualified professionals.

In Chapter 2 “Practical Aspects of the Peculiarities of Educational Activities for Young Schoolchildren with DMD” the results of the constitutive, formative, and control stages of experimental research are presented. The methods of working with young school-age children with delayed mental development are justified. We have demonstrated that the use of active methods and forms of work helps to increase students' cognitive activity, develop their creative abilities, and stimulate independent activity. The diversity of existing work methods allows educators to alternate between different types of work, which is an effective means of activating the educational activities of young schoolchildren with disabilities.

The results of the experimental research confirm that the use of special pedagogical approaches, forms, and methods for the development and education of children with DMD have a positive impact on the quality of mastering educational material and increasing school motivation.

Keywords: delayed mental development, young school-age child, primary school, methods, methodology, education, research.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичні засади з проблеми організації навчання дітей молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку.....	11
1.1. Аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми навчання дітей з ЗПР в умовах загальноосвітньої школи.....	11
1.2. Особливості організації навчальної діяльності дітей початкової школи з ЗПР.....	17
1.3. Умови успішного навчання молодших школярів з ЗПР.....	24
Розділ 2. Практичні аспекти особливостей навчальної діяльності молодших школярів з ЗПР.....	32
2.1. Аналіз педагогічного досвіду щодо застосування методів роботи з молодшими школярами з ЗПР.....	32
2.2. Специфіка методів роботи з дітьми молодшого шкільного віку з ЗПР.....	38
2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи.....	49
Висновки.....	58
Список використаних джерел.....	60
Додатки.....	66

ВСТУП

У зв'язку з глибокими соціально-економічними змінами у розвитку суспільства відбуваються значні зміни в системі освіти. В освіті дітей з обмеженими можливостями здоров'я формується нове громадське замовлення на інклюзивну освіту дитини. Інклюзія (включення) – це забезпечення гарантій допомоги та підтримки тим, хто її потребує, в якому б вигляді та формі вона їм не знадобилася. В освітній сфері – це вид освіти, при якій учні з ООП відвідують звичайні школи.

Значна частина дітей з відхиленнями у розвитку, незважаючи на зусилля, що сприймаються суспільством з метою їх навчання та виховання, ставши дорослими, виявляються невідповідними до інтеграції в соціально-економічне життя. Разом з тим, результати досліджень та практика свідчать про те, що будь-яка людина, яка має дефект розвитку, може за відповідних умов стати повноцінною особистістю, розвиватися духовно, забезпечувати себе в матеріальному відношенні та бути корисною для суспільства.

В останні роки в рамках загальносвітового процесу спостерігається нова тенденція – батьки не хочуть віддавати своїх дітей у закриті установи інтернатного типу та виховують їх у сім'ї, влаштовуючи їх у загальноосвітні школи та дитячі садки. Це бажання батьків закріплено законодавчо. Забезпечення реалізації права дітей з обмеженими можливостями здоров'я на освіту є одним із найважливіших завдань.

Зміна підходів до навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами спрямована на формування та розвиток соціально-активної особистості, що має навички соціально-адаптивної поведінки стосовно сучасної економіки. Одним із шляхів реалізації цього завдання є освітня інклюзія, яка розглядається, насамперед, як засіб соціальної реабілітації, не лише самої дитини, а й її сім'ї. Крім цього, розвиток інклюзивної освіти забезпечує рівні права, доступність, можливість вибору відповідного освітнього маршруту для

будь-якої дитини незалежно від її фізичних та інших можливостей.

Одним із перших уявлень про інклюзію було просте «переміщення» учнів зі спеціалізованих шкіл до шкіл за місцем проживання або зі спеціальних класів – до загальноосвітніх класів. Однак, як показує практика, цього виявляється недостатньо для підвищення рівня соціальної адаптації та, тим більше, покращення рівня освіти для дітей з обмеженими можливостями здоров'я. І часто спричиняє порушення освітнього процесу для всіх дітей.

У той же час індивідуальний підхід в освітньому процесі до дітей з ООП призводить до необхідності організовувати процес навчання та виховання таким чином, щоб враховувалися індивідуальні потреби та можливості кожної дитини. А для цього необхідна розробка та створення спеціальних умов, у тому числі й принципова модернізація освітніх програм, включаючи їх дидактичне наповнення, розробка програм психолого-педагогічного супроводу всіх учасників освітнього процесу. Актуальність даної проблеми зумовила вибір кваліфікаційної роботи «Методи роботи з дітьми молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методи роботи з дітьми з затримкою психічного розвитку.

Відповідно до мети дослідження було визначено такі завдання:

1. Вивчити психолого-педагогічну літературу з проблеми організації навчальної діяльності молодших школярів з ЗПР.
2. Розглянути особливості організації та навчання дітей з затримкою психічного розвитку.
3. Провести дослідно-експериментальне дослідження щодо організації успішного навчання молодших школярів з ЗПР.

Об'єкт дослідження – процес навчання дітей з затримкою психічного розвитку.

Предмет дослідження – методи організації навчальної діяльності дітей з ЗПР.

На різних етапах наукового дослідження для вирішення завдань

дослідження було використано комплекс методів, зокрема: метод наукового пізнання (аналіз і синтез наукової, навчально-методичної літератури); теоретичних методів (вивчення літературних джерел з даної теми); емпіричних методів.

Теоретичне значення роботи полягає у системному підході до проблеми організації навчання дітей з ЗПР, обґрунтування методів та форм роботи з дітьми початкової ланки з ЗПР.

Практичне значення роботи виявляється у підвищенні рівня навчальних досягнень молодших школярів з ЗПР при використанні спеціальних методів та форм роботи. Результати дослідження можуть бути використані логопедами, педагогами, вихователями, психологами.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ З ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми навчання дітей з ЗПР в умовах загальноосвітньої школи

Затримка психічного розвитку – це захворювання, що виявляється на початкових етапах життя. Але найчастіше ЗПР виявляється з початком навчання дитини у школі, особливо у віці 7-10 років, оскільки цей віковий період забезпечує великі діагностичні можливості. Більш ретельному виявленню станів інтелектуальної недостатності сприяє зростання вимог, які ставляться до дитині, а саме: ускладнення шкільних програм, більш ранні терміни початку навчання.

У зв'язку з цим різко постає питання про якісну та відповідну освіту для таких дітей, адже це запорука успішного подолання ознак затримки.

В Україні останніми роками приділяється посилена увага до інклюзивної освіти, яка передбачає, що діти з особливими потребами та нормотипові діти навчаються в одному класі. За цей процес відповідає департамент інклюзивної та позашкільної освіти Міністерства освіти України. Посилену діяльність у цьому напрямку уряд розпочав у 2017 році, коли було ухвалено закон про те, що дітям з відхиленнями будуть відчинені двері у звичайних школах.

Слід зазначити, що процес навчання дітей із ЗПР у сучасній науково-педагогічній теорії та практиці розглядається з погляду надання дітям із ООП можливості навчання у загальноосвітній школі разом з нормально розвиваючими дітьми при створенні додаткових умов – організаційних, педагогічних, психологічних, що полегшують процес навчання [41].

Сучасні наукові підходи до організації та змісту освітнього процесу дітей

з ЗПР привертають увагу багатьох фахівців у галузі психології, педагогіки, медицини та спрямовані на максимальне пристосування дітей до самостійного життя, на успішний інтелектуальний розвиток, соціальну адаптацію та інтеграцію у суспільство, а саме: Б. Ананьєв, Т. Андрющенко, Ю. Бабанський, Н. Бастун, І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, Т. Власова, Т. Іляшенко, З. Калмикова, К. Лебединська, В. Лебединський, В. Лубовський, Е. Мещерякова, М. Рождественська, С. Рубінштейн, Н. Сінькова, М. Певзнер, Н. Ципіна, У. Ульяновка, Н. Тализіна та багато інших.

Створення спеціальних умов навчання та необхідність ранньої діагностики дітей із ЗПР доведено дослідженнями вчених В. Лубовського, С. Шевченко, Р. Трігер та інших [5].

Так, Т. Іляшенко у своїх дослідженнях зауважує на тому, що характер затримки психічного розвитку обумовлює зміст і глибину порушень структури навчально-пізнавальної діяльності цієї категорії учнів й виділяє такі типи порушень навчально-пізнавальної діяльності дітей із затримкою психічного розвитку:

- 1) діти з розладами регуляції навчальної діяльності;
- 2) діти з відставанням в інтелектуальному розвитку та достатніми передумовами навчованості;
- 3) діти зі зниженою навчованістю [15].

У своїх дослідженнях Н. Сінькова зазначає, що дитина із ЗПР, навчаючись у загальноосвітній школі, вперше починає чітко усвідомлювати свою неспроможність, яка виражається насамперед у неуспішності. З одного боку це веде до появи почуття неповноцінності, а з іншого – до спроб особистісної компенсації в будь-якій іншій сфері. Такі спроби іноді виражаються у різних порушеннях поведінки. Під впливом своїх невдач у дитини з ЗПР швидко розвивається негативне ставлення до навчальної діяльності [31; 39].

Вивчення та аналіз науково-методичної літератури показує достатній, для практичного використання, рівень розробки організаційно-педагогічних

аспектів навчання дітей із затримкою психічного розвитку у загальноосвітній школі. Так, у концепції корекційно-розвивального навчання в умовах загальноосвітньої школи [26] основними положеннями, що визначають, на думку її авторів, стратегію навчання дітей із затримкою психічного розвитку в масовій школі виступають:

- своєчасне виявлення та кваліфікація труднощів навчання школярів із ЗПР;
- визначення комплексу заходів для подолання цих труднощів;
- варіативність навчальних планів та програм, у тому числі освітніх та корекційних, різнорівневих за змістом та термінами навчання;
- активна інтеграція учнів до загальноосвітніх класів на другому ступені шкільної освіти;
- максимальна соціально-трудова адаптація учнів у підлітковому віці до сучасних соціальних умов (зокрема до умов ринку праці) [26].

Діти із ЗПР представляють найбільшу категорію дітей з особливими освітніми потребами. У частини дітей затримка психічного розвитку долається в умовах звичайної школи, проте більшість з них потребують спеціально організованого навчання відповідно до причин затримки психічного розвитку, особливостей пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та поведінки [12].

Питанням організацією навчання дітей з ЗПР займалися Т. Власова, М. Певзнер, К. Лебединська, В. Лубовський, які у своїх працях надали перші узагальнення клінічних даних про дітей із ЗПР та загальні рекомендації щодо організації корекційно-розвивальної роботи з цими дітьми [6].

Слід зазначити, що у дослідженнях Т. Власової, В. Лубовського, Г. Капустіної, Р. Тригера, Н. Ципіної визначено напрями та принципи організації процесу навчання школярів з ЗПР, які, на думку вчених, дозволяють визначити його як корекційно-розвивальні.

До напрямів організації процесу навчання дітей з ЗПР відносяться:

- індивідуалізація навчання – адаптація завдань та методик до

індивідуальних можливостей кожного учня;

- створення оптимальної атмосфери – сприяння психологічному комфорту та створення сприятливих умов для навчання;

- розвиток соціальних навичок – сприяння взаємодії з оточуючими та розвитку соціальних навичок;

- розвиток пізнавальної активності – сприяння активному сприйняттю та обробленню інформації.

До принципів організації процесу навчання дітей з ЗПР належать:

- принцип диференційованого підходу – врахування індивідуальних особливостей кожного учня;

- принцип доступності – представлення навчального матеріалу у доступній та зрозумілій формі;

- принцип позитивного підходу – створення позитивного настрою та мотивації до навчання;

- принцип інтеграції – поєднання навчального процесу з розвитком моторики, мовлення, пізнавальних та соціальних навичок.

Разом з тим, визначаючи набір умов, необхідних організації процесу навчання, формулюючи завдання та зміст кожного з напрямів, автори повною мірою розкривають сутність самого процесу навчання школярів із затримкою психічного розвитку, як активної навчальної взаємодії вчителя й учня. Як показує практика, реальний процес навчання школярів із ЗПР враховує багато існуючих у літературі та нормативно-правових джерелах рекомендацій організаційно-педагогічного характеру, пов'язаних з комплектуванням та функціонуванням корекційно-розвивальних класів у загальноосвітніх школах. Зміст навчання школярів із ЗПР визначається на сьогоднішній день базовим навчальним планом загальноосвітньої школи, інваріантна частина якого включає галузі знань та предмети, однакові як для загальноосвітніх, так і для корекційно-розвиваючих класів. Тим самим забезпечується єдність освітнього середовища та можливість переведення учнів зі спеціального до масового класу загальноосвітньої школи.

Варто зазначити, що навчання учнів із ЗПР у загальноосвітній початковій школі потребує особливого підходу. Таких дітей обов'язково повинен супроводжувати асистент, який допомагає їм на уроках, підтримує на перервах та допомагає вчителю на уроці.

Так З. Забрамна вважає, що у навчанні дітей із ЗПР дуже істотним представляється підведення їх до узагальнення не тільки за матеріалами всього уроку, а й окремим його етапам. Необхідність поетапного узагальнення виконаної на уроці роботи викликається тим, що таким дітям важко утримувати у пам'яті весь матеріал уроку та пов'язувати попереднє з наступним. У навчальній діяльності школяру із ЗПР значно частіше, ніж нормальному школяреві, дають завдання з опорою на зразки: наочні, описані словесно, конкретні, та тією чи іншою мірою, абстрактні. Працюючи з такими дітьми слід враховувати, що читання ними всього завдання відразу дозволяє правильно зрозуміти сенс, тому бажано давати їм доступні інструкції з окремих ланків [8].

Як показує передовий педагогічний досвід, загальні принципи роботи з дітьми цієї категорії – це:

- здійснювати індивідуальний підхід до кожної дитини, як під час уроків загальноосвітнього циклу так і під час спеціальних занять;
- запобігати настанню втоми (чергування розумової та практичної діяльності);
- у процесі навчання використовувати ті методи, які можуть максимально активізувати пізнавальну діяльність дітей, розвивати їх мовлення, формувати необхідні навички навчальної діяльності;
- передбачити у системі корекційних заходів проведення підготовчих занять (пропедевтичний період) та забезпечити збагачення дітей знаннями про навколишній світ;
- приділяти на уроках та у позаурочний час постійну увагу корекції всіх видів діяльності дітей;
- виявляти особливий педагогічний такт – постійно помічати та заохочувати найменші успіхи дітей, розвивати у них віру у власні сили та

можливості.

У багатьох дітей із ЗПР відставання у навчанні носить тимчасовий характер. Воно з віком долається тим успішніше, чим раніше створюються адекватні умови навчання та розвитку [8].

Видатні психологи Л. Виготський та О. Лебединська досліджували питання навчання дітей з ЗПР в умовах загальноосвітньої школи та були переконані, що ці діти можуть навчатися та розвиватися, якщо до них застосувати спеціальні методи та підходи.

За піввікову історію досліджень даної проблеми в дефектології, спеціальній психології та педагогіці накопичено багатий матеріал про феноменологію, патогенез, фактори виникнення ЗПР, розроблені діагностичні та корекційно-розвиваючі методи роботи з дітьми, які мають ЗПР. Корекційно-розвиваючу спрямованість має спеціальна допомога, яку надають педагоги-психологи, вчителі-логопеди, соціальні педагоги, медичні працівники, дефектологи. Всі заняття проводяться індивідуально або в групах за програмами, спеціально скоригованими для кожної дитини з урахуванням її інтелектуальних і психофізичних можливостей і рекомендацій лікарів [19].

Завдяки спільній роботі вчителя-логопеда, педагога-психолога, вчителів початкових класів, батьків вдається своєчасно і якісно допомогти учням подолати мовленнєві порушення, більш успішно оволодіти програмним матеріалом з предметів, сформувати позитивну мотивацію до навчальної діяльності, сформувати в учнів впевненість у своїх можливостях.

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що проблеми навчання дітей із ЗПР значною мірою обумовлені структурою та ступенем тяжкості їхнього дефекту, що проявляється у своєрідних особливостях їх розумового та емоційно-вольового розвитку.

Таким чином, діти з ЗПР у загальноосвітній початковій школі стикаються із низкою труднощів, тому до кожної такої дитини необхідно здійснювати індивідуальний підхід, створювати умови навчання.

1.2. Особливості організації навчальної діяльності дітей початкової школи з ЗПР

Сучасна система освіти дедалі більше концентрує у собі функції соціалізації особистості незалежно від її фізичних можливостей. Гостро відчувається потреба надання допомоги людям повноцінно включитися в життя суспільства.

В даний час відзначається докорінна зміна парадигми утворення осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Де ключовим напрямком є зближення масової та спеціальної освітніх систем на всіх його щаблях (дошкільна, загальна та професійна школа).

При цьому слід акцентувати на тому, що інтегроване навчання постає як одна з форм альтернативного навчання дитини з ООП.

Розвиток шкільної освіти нині дедалі більше орієнтується у забезпеченні права на освіту всім незалежно від ступеня тяжкості порушення психічного розвитку; здібності до освоєння ценового рівня освіти; виду навчального закладу; регіону проживання.

У Саламанській декларації про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами були, вперше на міжнародному рівні, проголошені принципи інклюзивної освіти:

- кожна дитина має основне право на освіту та повинна мати можливість отримувати та підтримувати прийнятний рівень знань;
- кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності та навчальні потреби;
- необхідно розробляти системи освіти та виконувати освітні програми таким чином, щоб брати до уваги широке розмаїття цих особливостей та потреб;
- особи, які мають особливі потреби в галузі освіти, повинні мати доступ до навчання у звичайних школах, які мають створити їм умови на основі педагогічних методів, орієнтованих насамперед на дітей, з метою задоволення цих потреб [42].

В освітніх установах реалізація принципів інклюзивної освіти ґрунтується на базових формах, прийомах та підходах:

- адаптивне освітнє середовище (можливість навчання у приміщеннях освітньої установи, технічні засоби та технології навчання);
- індивідуальна психолого-педагогічна карта розвитку дитини з особливими освітніми потребами;
- психолого-педагогічний висновок освітнього закладу для осіб з особливими освітніми потребами;
- компетентність викладача в галузі освіти з елементами спеціальної освіти, у сфері соціальної адаптації та реабілітації;
- підвищення кваліфікації викладачів загальноосвітньої установи у галузі інклюзивної освіти;
- робочі програми освоєння предметів освітньої програми в умовах інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами відповідно до освітніх стандартів;
- індивідуальна освітня траєкторія у навчанні;
- соціальна реабілітація в освітній установі та поза нею;
- психолого-педагогічний супровід дитини з ООП у процесі навчання та соціалізації;
- орієнтація виховної системи установи на формування та розвиток толерантного сприйняття та відносин учасників освітнього процесу;
- згуртування учнівського колективу, розвиток навичок співробітництва, взаємодії та взаємодопомоги.

Згідно з декларацією, кожна людина повинна мати можливість отримати якісну освіту незалежно від її індивідуальних потреб і здібностей. Інклюзивна освіта передбачає, що система навчання повинна забезпечувати можливість участі в навчанні для всіх, незалежно від їхньої фізичної, інтелектуальної, соціальної, економічної та інших статусів.

При організації навчальної діяльності учнів із ЗПР необхідно виходити з особливостей даної категорії дітей та їх освітніх потреб.

Особливості дітей із ЗПР:

- Незрілість емоційно-вольової сфери, інфантильність.
- Низький рівень активності у всіх сферах психічної діяльності.
- Обмежений запас загальних відомостей та уявлень про навколишній світ.
- Знижено працездатність, підвищено виснажування.
- Обмеженість словникового запасу, сповільнене оволодіння граматичним ладом мовлення, проблеми оволодіння письмом.
- Розлади регуляції, програмування та контролю діяльності, низька навичка самоконтролю.

Особливі освітні потреби дітей із ЗПР:

- Сприяння пізнавальної активності, як засобу стійкої пізнавальної мотивації.
- Розширення кругозору, формування різнобічних понять та уявлень про навколишній світ.
- Формування загально інтелектуальних умінь (операцій аналізу, синтезу, порівняння, гнучкість розумових операцій).
- Удосконалення передумов інтелектуальної діяльності (уваги, сприйняття всіх її форм, пам'яті тощо).
- Формування та розвиток цілеспрямованої діяльності, функцій програмування та контролю.
- Розвиток особистісної сфери (емоцій, волі, навичок, довільної поведінки).
- Розвиток та відпрацювання засобів комунікації, що регулює функції слова.

Таким чином, при організації навчальної діяльності дітей початкової ланки з ЗПР повинна враховуватись доступність, гуманність, індивідуально-особистісний підхід, соціалізація, психолого-медико-педагогічний супровід.

Реалізація інклюзивного підходу в освіті накладає відбиток на весь педагогічний процес, вносити певні новоутворення у функціональне

призначення навчання та виховання, методи, засоби, прийоми їх виконання. Поняття «метод» означає певний спосіб досягнення будь-якої мети в освітньому процесі. Метод навчання має дві сторони: зовнішню (послідовність дій педагога адекватним соціальним та навчальним ситуаціям) і внутрішню (вимагає глибокого розуміння засвоєних знань).

Сучасна державна система освіти в нашій країні, спираючись на дослідження Л. Виготського, передбачає створення умов, у яких особлива дитина зі спеціальними освітніми потребами отримає евентуальність реалізації своїх можливостей. Включення дітей з ООП у соціально-культурне та загальноосвітнє середовище представляє зараз актуальну проблему.

Вибір методів навчання викладачем залежить від навчальної дисципліни, дидактичних цілей та завдань, змісту навчального матеріалу, форми навчання, навчально-методичної бази освітнього закладу. У разі інклюзивного навчання відбір методів відбувається з урахуванням особливостей дітей з обмеженими можливостями. Педагог вибирає методи навчання з урахуванням структури дефекту спеціальних учнів. Як свідчить Г. Фадіна, у навчанні та вихованні дітей з обмеженими можливостями використовують такі методи:

- 1) методи моторної корекції (методи релаксації, паралінгвістичні, тілесноорієнтовні методи, методи пластритміки);
- 2) сенсомоторні методи (методи слухового та зорового сприйняття навчального матеріалу; наочні, практичні методи);
- 3) когнітивні методи (методи організації психічних процесів, вербальнологічні методи: репродуктивні, проблемно-пошукові, дослідні) [50].

Впровадження даних методів у інклюзивній освіті передбачає їхнє раціональне співвідношення з методами навчання звичайних дітей. Наприклад, присутність у класі дітей з порушенням сенсомоторного сприйняття світу передбачає активне застосування педагогом практичних та наочних методів, що формують сенсомоторну основу для переходу до вербальних та інтелектуальних дій.

У педагогіці немає єдиної класифікації методів навчання. Серед наявних

класифікацій методів навчання – класифікація Ю. Бабанського, Л. Йовайші, Л. Ларіонова, І. Харламова та інших. При виборі методів навчання за умов інклюзивної освіти необхідний аналіз особливостей методу з погляду специфіки освітнього процесу класу, де разом зі звичайними однолітками, учасниками освітнього процесу, стають діти з особливими потребами.

Кожен молодший школяр стикається з величезною кількістю проблем. Не виключення будуть і діти з ЗПР. Як зазначає Є. Панфілова, найбільш поширеними проблемами у дітей з ЗПР є [44]:

1. Знижена самооцінка, яка може призвести до невпевненості в собі, боязкості, сором'язливості. Школяреві неможливо реалізовувати свої задатки та здібності. Така дитина ставитиме перед собою такі цілі, які відрізнятимуться від цілей інших дітей. Саме ця дитина перебільшує значення невдач, гостро потребує підтримки оточуючих, надто критична до себе. Через низьку самооцінку дитина стає дуже вразливою. Все це може призвести до виникнення комплексу неповноцінності, що позначиться на її зовнішньому вигляді – очі відводяться убік, похмура, неусміхнена. У зв'язку з порушеннями в особистісному та пізнавальному розвитку, до того ж, з наявністю негативного впливу соціальних факторів, у учнів з ЗПР самооцінка своєрідна і більше, ніж у звичайних дітей, залежить від думки оточуючих її людей.

2. Ставлення до себе. У молодших школярів з обмеженими можливостями здоров'я ставлення до себе нерідко відрізняється негативним забарвленням, самооцінка здебільше занижена, образ «Я» спотворений, самоприйняття слабо виражене. Ставлення до себе можна визначити як ставлення особистості до свого «Я», яке включає самоповагу, самооцінку, самоприйняття, любов до себе, самозвинувачення, самокритику.

3. Проблема дитячо-батьківських відносин. Найважливішими факторами, що впливають на розвиток дитини, є атмосфера сім'ї, наявність емоційного контакту у дитини з обома батьками, структура сім'ї, а також стиль виховання та спілкування у сім'ї. Сім'ї, де виховується дитина з обмеженими можливостями здоров'я, потребують і психологічної підтримки, спрямованої на

підвищення самооцінки батьків, оптимізацію психологічного клімату в сім'ї, та педагогічної допомоги, яка пов'язана з оволодінням необхідними знаннями та навичками з виховання дитини [44].

4. Проблема соціальної адаптації. Адаптація дитини, її здоров'я та розвиток залежать не тільки від правильного харчування та режиму дня, а й від психологічного комфорту, від того, який індивідуальний підхід до дитини з урахуванням її психологічних та особистісних особливостей. Душевний дискомфорт у дитини може виникнути внаслідок незадоволеності її життєво важливих потреб – у безпеці, коханні, спілкуванні, пізнанні через дорослих навколишнього світу [44].

5. Низький рівень інтелекту. У молодшому шкільному віці низький інтелект проявляється більш виразно – будуть явно помітні ознаки важкого сприйняття нової інформації, знижена увага до того, що відбувається. Погана пам'ять заважатиме освоїти навчальний матеріал.

6. Взаємини з оточуючими. Будь-яка затримка розвитку промови чи порушення розвитку промови може позначитися на поведінці молодшого школяра, з його діяльністю у її формах. Великі труднощі можуть виникнути у спілкуванні з дорослими та однолітками.

7. Підвищена стомлюваність. Діти з підвищеною стомлюваністю швидко стають млявими та дратівливими, плаксивими, їм важко зосередитися на завданні. За невдач швидко втрачають інтерес і можуть відмовитися від виконання завдання. Ймовірно, що в дітей внаслідок стомлення виникне рухове занепокоєння [44].

Таким чином, внаслідок таких проблем, як: занижена самооцінка, ставлення до себе, проблема дитячо-батьківських відносин, проблема соціальної адаптації, низький рівень інтелекту, взаємини з оточуючими та підвищена стомлюваність у дітей проявляється недостатня сформованість психологічних передумов до оволодіння повноцінними навичками навчальної діяльності. Виникають труднощі формування навчальних умінь: планування майбутньої роботи, визначення шляхів та засобів досягнення навчальної мети,

контролювання діяльності, уміння працювати у певному темпі. У зв'язку з цим, важливо враховувати психологічний аспект при організації процесу навчання дітей з ЗПР, зокрема, забезпечити психологічний комфорт, створити мотивуючу атмосферу, розвивати соціальні навички та пізнавальну активність, сприяти взаємодії та співпраці з батьками та оточуючими, а також забезпечувати оптимальну ступінь стимулювання та відпочинку.

Один з основних аспектів інтеграції в освіті – правильно організовані умови навчання для конкретної дитини.

Особливості організації навчальної діяльності дітей початкової школи з ЗПР полягають у врахуванні специфічних потреб цих дітей, що відрізняються від потреб дітей без цього діагнозу. Розглянемо деякі особливості організації навчання для дітей з ЗПР:

– Індивідуальний підхід. Вчителі повинні працювати з кожним учнем окремо, враховуючи його особливості, включаючи рівень розвитку мовлення, пам'яті та уваги. Це може означати додаткові заняття з педагогом-дефектологом, або використання індивідуальних планів навчання.

– Візуальна підтримка. Використання візуальних засобів, таких як діаграми, малюнки та ілюстрації, може допомогти дітям з ЗПР краще розуміти матеріал.

– Структуроване навчання. Структуроване навчання може допомогти дітям з ЗПР краще розуміти і запам'ятовувати матеріал. Вчителі повинні упорядковувати матеріал і пропонувати структуровані завдання.

– Регулярні перерви. Діти з ЗПР можуть потребувати більше часу для засвоєння матеріалу та перерви для відпочинку. Регулярні перерви можуть допомогти зменшити втому та покращити увагу.

– Використання різних форм навчання. Використання різних форм навчання, таких як гра, діалог, практичні завдання та інші, може допомогти залучити дітей з ЗПР до навчального процесу та збільшити їх зацікавленість у навчанні.

– Підтримка соціально-емоційного розвитку. Діти з ЗПР можуть

потребувати додаткової підтримки у соціальному та емоційному розвитку. Вчителі повинні створювати сприятливу атмосферу у класі, сприяти формуванню соціальних вмінь та використовувати позитивне підсилення для похвали та мотивації.

– Співпраця з батьками. Співпраця з батьками є важливою для успішної навчальної діяльності дітей з ЗПР. Вчителі повинні постійно зв'язуватися з батьками, надавати їм необхідну інформацію про навчання та сприяти взаємодії між дитиною та родиною.

Інклюзивне освітнє середовище формується цілою командою педагогів та спеціалістів – колективом, який працює у міждисциплінарній співпраці, проповідує єдині цінності, включеним у єдину організаційну модель та володіє єдиною системою методів [36].

Таким чином, організація навчальної діяльності учнів з ЗПР повинно здійснюватися з урахуванням індивідуальних особливостей дитини при спільній роботі вчителів, батьків та кваліфікованих фахівців.

1.3. Умови успішного навчання молодших школярів з ЗПР

У світі посилюється тенденція вивчення та вирішення освітніх проблем осіб з обмеженими можливостями здоров'я. До таких проблем належить і навчання дітей із ЗПР у загальноосвітній школі.

Навчальна діяльність молодших школярів із ЗПР характеризується зниженням пізнавальної активності, що призводить до неуспішності у навчанні.

Тому правильно організовані умови навчання – один з основних аспектів інтеграції в освіті. В умовах інтеграції дитина повинна бути готова освоювати програму, призначену для здорових однолітків, в цьому випадку можна говорити і про готовність до даного процесу як самої дитини, так і її оточення, тобто про зовнішні і внутрішні умови інтеграції.

До «внутрішніх» умов, необхідних для організації діяльності

інклюзивного освітнього закладу, належать:

- створення «безбар'єрного» освітнього середовища;
- ефективна діяльність команди супроводу;
- наявність документації та володіння нею всіма фахівцями;
- рівень психічного і мовленнєвого розвитку, відповідний віковій нормі або близький до неї;
- можливість оволодіння загальним освітнім стандартом в передбачених для нормально розвиваючих дітей терміни;
- психологічна готовність дитини до інтегрованого навчання.

До «зовнішніх» умов належать:

- раннє виявлення порушень і проведення корекційної роботи;
- бажання батьків навчати дитину разом зі здоровими дітьми і їх прагнення і готовність допомагати їй у процесі навчання;
- наявність можливостей надавати інтегрованій дитині кваліфіковану допомогу;
- створення умов для реалізації варіативних моделей інтегрованого навчання [21].

Для забезпечення права на освіту дітей з ООП необхідно впроваджувати різноманітні підходи та стратегії, до яких належать:

1. Інклюзивна освіта. Це підхід, що передбачає навчання дітей з обмеженими можливостями разом з іншими дітьми. Для цього необхідно забезпечувати належну підтримку та індивідуальний підхід до кожного учня.
2. Спеціальна освіта. Це підхід, що передбачає навчання дітей з обмеженими можливостями в окремих закладах, де забезпечується спеціальна інфраструктура та кваліфіковані педагоги.
3. Технологічні рішення. Застосування новітніх технологій може сприяти поліпшенню процесу навчання дітей з обмеженими можливостями, забезпечуючи їм доступ до інформації та різноманітних навчальних ресурсів.
4. Навчальні програми з урахуванням індивідуальних потреб. Створення навчальних програм, що враховують особливості кожної дитини,

може допомогти забезпечити якісне навчання та розвиток.

5. Психологічна підтримка. Діти з обмеженими можливостями можуть потребувати додаткової психологічної підтримки для ефективного навчання та адаптації до соціального середовища. Тому важливо забезпечити належну психологічну підтримку для кожної дитини.

6. Соціальна інтеграція. Навчання дітей з обмеженими можливостями повинно бути спрямоване на їх соціальну інтеграцію. Це означає створення умов для того, щоб діти могли брати участь у різних активностях та заходах разом з іншими дітьми, а також мати доступ до різних видів культурно-освітніх заходів.

Слід зауважити, що організація навчання молодших школярів з ЗПР вимагає створення спеціальних педагогічних умов, які забезпечують їм можливість отримати якісну освіту та розвиватися на рівних з іншими учнями.

При включенні дітей з особливими освітніми проблемами в загальноосвітні школи перед колективом освітньої організації виникають такі завдання – створення освітнього простору, в якому комфортно всім учням; допомога кожній дитині, яка потребує вирішення актуальних завдань розвитку, навчання, соціалізації; психологічне забезпечення адекватних і ефективних освітніх програм; розвиток психолого-педагогічної компетенції, психологічної культури педагогів, учнів, батьків.

При вирішенні загальноосвітньою школою даних завдань дозволить дитині з ООП максимально зберегти своє звичне соціальне оточення.

Також для того, щоб навчання дітей з ЗПР відбувалося успішно, педагог повинен оволодіти необхідними знаннями і навичками, а саме:

- Розуміння різних типів особливих освітніх потреб дітей, зокрема з різними видами порушень розвитку та різними ступенями важкості.

- Володіння методами та стратегіями інклюзивного навчання, які дозволяють створити сприятливі умови для навчання кожної дитини в інклюзивному класі.

- Навички диференційованого навчання, які дозволяють педагогу

підлаштувати навчальний матеріал та методи навчання до потреб кожної дитини в класі.

– Знання про індивідуальні програми розвитку, які допомагають педагогу визначити потреби та можливості кожної дитини та розробити належну програму навчання.

– Навички співпраці з батьками дітей з особливими потребами, в тому числі з використанням різних методів комунікації та взаємодії з ними.

– Знання про психологічні та соціальні особливості дітей з особливими освітніми потребами та вміння створювати доброзичливу та підтримуючу атмосферу в класі для всіх дітей.

Правильно організовані умови навчання для кожної дитини є дуже важливим аспектом інтеграції в освіті. Кожна дитина має свої власні потреби, інтереси, здібності та особливості, тому важливо забезпечити індивідуалізований підхід до навчання, в який входить розробка індивідуальних навчальних планів для дітей з особливими потребами, які забезпечують необхідні підтримку та допомогу, щоб забезпечити їх успіх у навчанні; використання різних методів та стратегій навчання для відповідності потребам різних дітей.

Для забезпечення індивідуалізованого підходу до навчання, вчителі повинні бути готові до використання різних підходів, методів та технологій, щоб забезпечити ефективне навчання для кожної дитини. Важливо також враховувати потреби батьків та спільноти в цілому, і встановлювати зв'язок між школою та родиною, щоб забезпечити успіх у навчанні.

Розглянемо основні педагогічні умови, які можуть бути використані в організації навчання молодших школярів з ЗПР:

1. Індивідуальний підхід до кожної дитини з особливими потребами, який передбачає врахування особливостей розвитку кожної дитини, визначення її потреб та можливостей, а також розроблення індивідуальної програми навчання та виховання.

2. Створення безбар'єрного середовища для навчання. При цьому

важливо забезпечити фізичний та соціальний доступ до навчального середовища для кожної дитини з особливими потребами, зокрема, забезпечити необхідні адаптивні меблі, технічні засоби та інше обладнання.

3. Використання різноманітних методів та форм навчання. Вчителі повинні володіти різними методиками та педагогічними технологіями, які допоможуть кожній дитині зрозуміти навчальний матеріал. Також варто використовувати інтерактивні методи навчання та співпрацювати з батьками, щоб забезпечити ефективність навчання.

4. Робота в команді з іншими фахівцями. Вчителі повинні співпрацювати з логопедами, психологами та іншими спеціалістами для розробки індивідуальних підходів до кожної дитини з особливими потребами. Це дозволить вирішувати проблеми, пов'язані з навчанням та розвитком дитини, та забезпечити комплексний підхід до її розвитку.

5. Забезпечення психологічної підтримки. Для багатьох дітей з особливими потребами навчання може бути важким та стресовим. Тому важливо забезпечити психологічну підтримку, яка допоможе дитині зосередитися на навчанні та розвитку.

6. Розроблення програми соціальної адаптації. Для дітей з особливими потребами соціальна адаптація може бути складною. Тому важливо розробити програму соціальної адаптації, яка допоможе дитині зрозуміти соціальні норми та правила поведінки, а також забезпечить її успішну інтеграцію в колективі.

7. Використання візуальної підтримки. Візуальна підтримка може бути ефективним інструментом для допомоги дітям з ЗПР, яка включає використання ілюстрацій, схем, діаграм, відео та ін.

8. Використання різноманітних методів навчання, таких як ігри, рольові ігри, маніпуляції, технології, допомагають дітям з ЗПР зберігати зацікавленість та розвивати вміння та знання.

9. Забезпечення позитивної атмосфери. Позитивна атмосфера в класі сприятиме успішному навчанню дітей з ЗПР.

10. Навчання життєвих навичок – це також важливий аспект успішного

навчання для дітей з ЗПР, який включає навчання соціальних вмінь, основи самообслуговування, основи особистої гігієни та інше.

Таким чином перед кожним педагогом постає питання про умови навчання. Як відомо, навчання та розвиток пов'язані між собою. Так, Л. Виготський обґрунтував провідну роль навчання у розвитку, коли «навчання йде попереду розвитку, будучи джерелом нового» [47]. Водночас він наголошував, що розвиток впливає на навчання та має свої власні закономірності. Розвиток передбачає, що дитина переходить із «зони актуального розвитку» до «зони найближчого розвитку» на основі формування вищих психічних функцій та навчання. Тому постає необхідність навчання, у здійсненні якого допомагає предметно-розвиваюче середовище.

Предметно-розвиваюче середовище є важливою складовою у навчальному процесі, оскільки воно створює умови для розвитку різних аспектів особистості учнів. Це можуть бути різноманітні матеріали, обладнання та інструменти, які допомагають учням з ЗПР отримувати знання та вміння в процесі навчання.

Предметно-розвиваюче середовище повинно бути створене з урахуванням особливостей кожного вікового періоду учнів, їхніх індивідуальних потреб та можливостей.

Як відомо, у дітей із ЗПР провідною діяльністю довгий час залишається ігрова, тож на уроках потрібно застосовувати завдання ігрового плану. З урахуванням швидкої стомлюваності дітей із ЗПР, кожні 10-20 хвилин необхідно змінювати вид навчальної діяльності.

Для такої мети під час уроків використовуються активні методи навчання, такі як:

1. Рольові ігри – це ігри, в яких діти відтворюють ролі різних персонажів, що допомагає їм розвивати уяву, фантазію, а також розвивати соціальні навички.

2. Конструювання – діти можуть збирати іграшки, моделі, малюнки з кубиків, конструкторів, лего. Це допомагає розвивати логічне мислення, увагу,

уяву та творчі здібності.

3. Рухливі ігри (фізхвилинки, руханки) – це ігри, в яких діти рухаються, виконують різні фізичні вправи та завдання. Це допомагає розвивати координацію рухів, розвивати моторику, фізичну форму та сприяє загальному здоров'ю.

4. Групові завдання – це завдання, в яких діти працюють разом, обмінюються думками та ідеями. Це допомагає розвивати соціальні навички, співпрацю, комунікацію та лідерство.

5. Технології – використання різних технологій, таких як комп'ютерні ігри, відео та інтерактивні програми, може бути ефективним методом навчання для дітей із ЗПР. Вони можуть бути цікавими та захоплюючими, а також розвивати навички роботи з комп'ютером та інтернетом.

Таким чином, застосування активних методів та прийомів навчання підвищує пізнавальну активність учнів, розвиває їх творчі здібності, активно залучає їх до освітнього процесу, стимулює самостійну діяльність не тільки учнів з ЗПР, а і всього класу.

Активні методи навчання, що застосовуються на уроках, дозволяють чергувати різні види роботи, що також є ефективним засобом активізації навчання. Перемикання з одного виду діяльності на інший, оберігає від перевтоми, і в той же час не дає відволіктися від матеріалу, що вивчається, а також забезпечує його сприйняття з різних сторін.

Слід підкреслити, що активні методи навчання забезпечують вирішення освітніх завдань у різних аспектах:

- у формуванні позитивної навчальної мотивації;
- у підвищенні пізнавальної активності учнів;
- стимулюють самостійну діяльність;
- розвивають пізнавальні процеси – мовлення, пам'ять, мислення;
- розвивають комунікативно-емоційну сферу особистості учня;
- розкривають особистісно-індивідуальні можливості кожного учня;
- розвивають навички самостійної розумової праці;

– розвивають універсальні навички.

Отже, включення дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні школи вимагає від колективу освітньої організації значних зусиль та підготовки. Важливо враховувати потреби кожної дитини та створювати для них комфортні умови для навчання, а також забезпечувати належну підтримку та допомогу на протязі всього навчального процесу. Необхідно сприяти розвитку співпраці між батьками та вчителями, а також забезпечувати безпеку та доброзичливу атмосферу для всіх дітей в класі. Для досягнення успіху у включенні дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні школи, необхідна ефективна співпраця між всіма сторонами – батьками, вчителями, психологами, логопедами та іншими працівниками школи.

Таким чином, правильно організовані умови навчання для кожної дитини є ключовим аспектом інтеграції в освіті. Це допомагає забезпечити індивідуальний підхід до навчання та забезпечити успіх кожної дитини в її освітньому процесі.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ЗПР

2.1. Аналіз педагогічного досвіду щодо застосування методів роботи з молодшими школярами з ЗПР

Вивчення та аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми організації навчальної діяльності молодших школярів з ЗПР та визначення ефективності впливу методів та форм роботи на успішне навчання дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, здійснювались в ході експериментального дослідження.

Програма дослідження включала в себе наступні завдання:

1. Вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури з метою вивчення проблеми дослідження.

На основі аналізу було підібрано діагностичний інструментарій, методики та методи роботи з дітьми з ЗПР для покращення навчальної діяльності.

2. Вивчення особливості розвитку дітей експериментальної групи: спостереження за дітьми з ЗПР для виявлення мотивації до навчання та виявлення знань і умінь дітей.

Відповідно до завдання дослідження, нами був розроблений план експериментального дослідження, який включав три етапи:

1. Констатувальний етап. З експериментальною і контрольною групами провести анкетування, дослідити рівень знань та умінь дітей, та виявити особливості уваги, пам'яті дитини. На основі цього зробити висновки про сформованість знань і умінь дітей, мотивації до навчання.

2. Формувальний етап. Розробка методів роботи для учнів молодшої ланки з ЗПР та впровадження їх у навчальну діяльність для підвищення успішності в навчанні. Обґрунтування методів та форм роботи з молодшими

школярами з ЗПР для підвищення мотивації та успішного навчання.

3. Контрольний етап. Повторне проведення з експериментальною і контрольною групами анкетування, тестів для оцінки рівня знань та умінь дітей. Порівняння результатів роботи. На основі цього зробити висновки про достовірність здобутих результатів стосовно підтвердження гіпотези.

На першому етапі дослідження було визначено рівень шкільної мотивації учнів, виявлено рівень знань та умінь дітей, досліджено особливості уваги та пам'яті дитини.

Під час дослідження на кожному етапі були підібрані методи та форми роботи з дітьми для покращення навчальної діяльності.

При виборі методів роботи враховувалися індивідуальні особливості дітей.

В експериментальному дослідженні були задіяні учні початкових класів ЗЗСО № 76 з затримкою психічного розвитку. До експериментальної групи (ЕГ) входили діти 2-А класу з ЗПР, до контрольної групи (КГ) входили діти 2-Б класу з ЗПР.

На констатувальному етапі дослідження була запроваджена така робота: спостереження; анкетування (анкета для оцінки рівня шкільної мотивації Н. Лусканової); оцінка знань, умінь та навичок (діагностичні роботи за І чверть); методика теста П'єрона-Рузера (визначення обсягу, рівня концентрації, стійкості, перемикання та розподілу уваги).

Спостереження за дітьми відбувалося постійно: під час навчальних, групових та індивідуальних занять, а також під час взаємодії з однолітками та вчителем.

Результати спостереження за дітьми з затримкою психічного розвитку під час навчальних занять та взаємодії з оточуючим середовищем показали таке:

1. Активність. Діти експериментальної і контрольної груп виявляли знижену активність під час навчальних занять, особливо в ситуаціях, що вимагали тривалого зосередження.

2. Зацікавленість. Всі учні виявляли певні труднощі зі збереженням

зацікавленості протягом тривалого часу.

3. Зосередженість. Діти обох груп мали складнощі зі збереженням зосередженості протягом тривалого часу. Вони швидко втрачали увагу, відволікалися на зовнішні подразники або виявляли підвищену рухливість.

4. Спілкування та взаємодія. Було помічено, що діти експериментальної та контрольної груп виявляли труднощі у спілкуванні та взаємодії з однолітками.

Ці результати спостереження надали нам перший огляд стану певних аспектів навчання та взаємодії дітей з експериментальної та контрольної груп. Вони є важливим вихідним пунктом для подальшого аналізу та дослідження на наступних етапах дослідження.

З метою виявлення у дітей мотивації до навчання, нами була використана методика Н. Г. Лусканової (Додаток А).

Анкета за методикою Н. Г. Лусканової має 10 запитань. До кожного питання подається три варіанти відповідей – «Так», «Ні», «Не знаю». Анкетування проводилося індивідуально з кожним учнем з експериментальної та контрольної груп.

Дослідження мотиваційної сфери учнів показали такі результати (табл. 2.1):

Таблиця 2.1

Результати досліджень мотиваційної сфери

Рівень мотивації	Високий рівень %	Достатній рівень %	Середній рівень %	Початковий рівень %
Експериментальна група	-	-	50,0	50,0
Контрольна група	-	-	62,5	37,5

Проаналізувавши анкетування, ми прийшли до таких результатів: діти з обох груп мають низьку та середню шкільну мотивацію, що значно впливає на навчальну діяльність цих дітей.

Тому, для підвищення мотивації до навчально-пізнавальної діяльності дітей, потрібно обрати різноманітні форми та методи роботи. Насамперед це стосується форм проведення уроку. У цьому питанні багато залежить від майстерності вчителя, його вміння організувати навчальний процес, його творчий пошук. Іноді в результаті творчого пошуку народжуються цікаві нестандартні форми навчання, що дозволяє підвищити інтерес до предмета або повернути втрачений.

Також для успішного навчання дітей важливу роль грає увага. Від уваги та її особливостей (концентрація, обсяг, перемикання) залежить, як дитина буде сприймати навчальні завдання.

Для визначення обсягу, рівня концентрації, стійкості, перемикання та розподілу уваги, ми використовували методику П'єрона-Рузера (Додаток Б).

На матеріалі методики теста П'єрона-Рузера нами були отримані дані про особливості розподілу й перемикання уваги, та її концентрації.

Учням було запропоновано тест із зображеними на ньому квадратів, трикутників, кругів й ромбів. За нашим сигналом «Почали», діти розставляли в геометричні фігури знаки: в квадрат – плюс, в трикутник – мінус, в коло – нічого, в ромб – крапку. Час на роботу відпущено 60 секунд. За нашим сигналом «Стоп!» діти припиняли розставляти знаки.

Обробивши тест за методикою П'єрона-Рузера, ми отримали результати перемикання та розподілу уваги (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Результати перемикання та розподілу уваги

Рівень перемикання та розподілу уваги	Експериментальна група %	Контрольна група %
Дуже високий	-	-
Високий	-	-
Середній	-	-

Продовження таблиці 2.2

Рівень перемикання та розподілу уваги	Експериментальна група %	Контрольна група %
Низький	50,0	37,5
Дуже низький	50,0	62,5

Як ми бачимо, у всіх дітей експериментальної та контрольної груп низький та дуже низький рівень перемикання та розподілу уваги. Для цих дітей характерна швидка стомлюваність та низька працездатність.

Також ми перевірили рівень концентрації уваги за методикою П'єрона-Рузера, який визначають кількістю оброблених випробуванім за 60с геометричних фігур, вважаючи і коло, й кількість допущених помилок.

Обробивши бланки дослідження за даною методикою, ми отримали такі результати рівня концентрації уваги (табл.2.3):

Таблиця 2.3

Результати рівня концентрації уваги за методикою П'єрона-Рузера

Рівень концентрації уваги	Експериментальна група	Контрольна група
	%	%
Дуже високий	-	-
Високий	-	-
Середній	-	12,5
Низький	50,0	37,5
Дуже низький	50,0	50,0

Як ми бачимо, у дітей обох груп майже однакові результати: дуже низький рівень концентрації уваги. З такими показниками вони не можуть сконцентруватися на завданнях, тому часто відволікаються, допускають помилки. Це вказує на недостатній розвиток уваги дітей з ЗПР.

Таким чином, обробивши результати за заявленою методикою, ми бачимо, що в учнів з ЗПР переважає низький рівень розвитку властивостей

уваги. Порушення уваги не дозволяють отримати бажаних результатів у навчальній діяльності. Тому, для якісного засвоєння навчального матеріалу, потрібно розвивати властивості уваги в учнів з ЗПР.

Слід зауважити, що для розвитку уваги та її окремих властивостей доречно використовувати ігрові технології, які включають у навчальний процес.

Для виявлення знань, умінь та навичок дітей на першому етапі дослідження ми використовували діагностичні роботи за I чверть. У дітей експериментальної та контрольної груп дуже низькі навчальні досягнення.

Проаналізувавши діагностичні роботи, ми виділили основні труднощі у навчанні таких дітей:

1. Письмо (українська мова): проблеми формування зорового образу букви; написання зайвих елементів; обмеженість словникового запасу, пропуски та заміни літер; велика кількість орфографічних помилок; невміння застосовувати правила; нестійкий почерк.

2. Читання: труднощі у запам'ятовуванні конфігурації літер та розрізненні близьких по конфігурації літер; перестановка букв під час читання; заміна букв під час читання; повільний темп читання (літерне або складове читання); слабкий розвиток функції самоконтролю; недостатній розвиток концентрації уваги; нерозуміння сенсу прочитаного.

3. Математика: проблеми просторового орієнтування; невміння користуватися математичною термінологією; проблеми у розумінні математичних відносин; проблеми під час вирішення математичних завдань; погане знання таблиці додавання, віднімання, множення; невміння приймати алгоритм виконання арифметичної дії; не розуміння змісту задач.

4. Я досліджую світ: низький рівень уявлень про навколишній світ; низький рівень словникового запасу; проблеми, пов'язані з недостатньо розвиненими мотивами вчення; страх усних відповідей.

Враховуючи причини неуспішності дітей, їх індивідуальні особливості, потрібно спланувати так роботу на уроці, щоб активізувати пізнавальну

діяльність учнів та їх самостійність, посилювати творчі елементи у ній, стимулювати розвиток інтересів.

Завдання вчителя постійно стимулювати у дітей мотивацію на успіх, подолання труднощів.

Одержані дані констатувального етапу експерименту дозволили нам визначити рівень шкільної мотивації, дослідити особливості уваги та пам'яті учнів початкової школи з затримкою психічного розвитку та визначити рівень знань та умінь дітей.

Таким чином, ми прийшли к висновку, що для підвищення шкільної мотивації, розвитку основних властивостей уваги та успішного засвоєння навчального матеріалу потрібно використовувати різні методи і прийоми, як на уроках, корекційних заняттях, так і поза ними. Доведено, щоб досягти максимальної ефективності, такі прийоми слід застосовувати щодня. При систематичному застосуванні цих методів, у дітей з ЗПР покращується розвиток властивостей уваги, підвищується шкільна мотивація, завдяки чому підвищується успішність.

2.2. Специфіка методів роботи з дітьми молодшого шкільного віку з ЗПР

Опираючись на результати констатувального етапу дослідження, було з'ясовано, що у молодших школярів з ЗПР низький рівень шкільної мотивації, концентрація та об'єм уваги також на низькому рівні, завдяки чому знижена успішність навчальної діяльності. Поряд із відсутністю мотивації до навчальної діяльності, у дітей також знижено працездатність та самостійність. У зв'язку з цим пошук та застосування активних форм, методів та прийомів навчання є найприйнятнішим засобом для підвищення ефективності навчального процесу.

Дуже значним засобом навчання є методи роботи. Власне через використання тих чи інших методів реалізовуватиметься зміст навчання.

Для реалізації поставленої мети – підвищення рівня шкільної мотивації та якісного засвоєння навчального матеріалу у дітей молодшого шкільного віку з ЗПР експериментальної групи – було розроблено:

1. Індивідуальний навчальний план. Для кожної дитини з ЗПР був розроблений індивідуальний навчальний план, який враховує її потреби, можливості та рівень розвитку. Цей план включає конкретні цілі, завдання, зміст навчання, методи та підходи, які відповідають потребам та можливостям кожної дитини.

2. Індивідуальна навчальна програма. У процесі дослідження були розроблені програми навчання, спеціально адаптовані для дітей молодшого шкільного віку з ЗПР. Основними принципами цих програм є індивідуалізація, диференціація та урахування вікових особливостей дітей.

3. Здійснена адаптація навчального матеріалу. У процесі навчання використовувалися завдання, які адаптовані до індивідуальних особливостей дітей. Завдання можуть бути змінені за рівнем складності, обсягом, способом виконання, залежно від потреб та здібностей кожної дитини. Це допомагає забезпечити оптимальну відповідність завдань здібностям і можливостям дітей.

Грунтуючись на індивідуальні навчальні програми, нами були підібрані спеціальні підходи та методи роботи з дітьми з ЗПР для підвищення рівня шкільної мотивації та якісного засвоєння навчального матеріалу. Розглянемо основні методи, які ми використовували:

1. Ігрові методи. Використання ігор, головоломок, рольових ігор тощо робить навчання більш захоплюючим та ефективним. Ігри дозволяють відпрацьовувати навички, вдосконалювати моторику, а також розвивати логічне мислення. Ігрові методи стимулюють активність, зацікавленість і сприяють засвоєнню нових навичок і знань. Ігри допомагають дітям розвивати комунікативні навички та соціальну компетентність.

2. Візуальні засоби. Використання ілюстрацій, схем, карток зображень полегшує розуміння матеріалу для дітей з ЗПР. Візуальна підтримка допомагає засвоювати інформацію краще.

3. Різнобічність завдань. Навчальний матеріал подавали у різних форматах, таких як текст, аудіо, відео. Це допомагає дітям краще засвоювати інформацію.

4. Розподіл на етапи. Ми ділили навчальний матеріал на менші частини та розподіляли його на кілька днів. Це допомагало уникнути перевантаження та сприяло кращому засвоєнню.

5. Позитивне посилення. Використовували похвалу, нагороди як позитивне посилення за досягнення у навчанні. Це підвищує мотивацію та позитивне ставлення до навчання.

6. Спільне навчання. Ми організовували групову роботу, де діти могли взаємодіяти та вчитися разом. Це допомагає розвивати комунікативні навички та сприяє обміну знаннями.

7. Інтерактивні методи. Використання інтерактивних дошок, комп'ютерних програм або мобільних додатків робить процес навчання цікавішим та захоплюючим. Ці методи сприяють активній взаємодії і залученню у навчальний процес.

8. Індивідуальний підхід. Нами були враховані індивідуальні особливості кожної дитини. Розглядали її сильні сторони та слабкі, та розвивали їх. Але слід зауважити, що використання різних методів може залежати від конкретних потреб і можливостей кожної дитини з ЗПР. Індивідуальний підхід та уважність до реакцій дитини допомогли визначити найефективніші методи для підвищення мотивації та якісного засвоєння навчального матеріалу

У процесі роботи з молодшими школярами з обмеженими можливостями здоров'я вчителю дозволяється використовувати різні прийоми навчання. Педагог сам підбирає методи та форми роботи, які відповідають змісту навчання та пізнавальним можливостям учнів, сприяючи цим активізації їх пізнавальної діяльності.

Форма проведення уроку важлива, але також важливі форми організації навчальної діяльності під час уроку. Існує три види організації навчальної

діяльності на уроці: фронтальна, групова та індивідуальна. Але варто пам'ятати і про те, що звичною та бажаною формою діяльності для дитини з ЗПР є гра, а отже, треба використовувати цю форму організації діяльності для навчання таких дітей. Вчитель повинен об'єднати гру та навчальний процес, точніше – застосувати ігрову форму організації діяльності учнів задля досягнення освітніх цілей. Таким чином, потенціал гри як мотив буде спрямований на успішніше освоєння школярами освітньої програми.

При фронтальному навчанні вчитель керує навчально-пізнавальною діяльністю всього класу, що працює над єдиним завданням. Педагог організовує співпрацю учнів, визначає темп роботи, єдиний всім.

Від уміння вчителя тримати в полі зору весь клас і при цьому не забувати про роботу кожного учня багато в чому залежить педагогічна ефективність фронтальної роботи. Якщо вчителю вдається підтримувати увагу та активність учнів, створити атмосферу творчої колективної роботи під час уроку, то результативність такої роботи помітно підвищується. Однак такий вид діяльності на уроці не розрахований на індивідуальні особливості учнів, оскільки орієнтований на середнього учня. При цьому слабкі учні відстають від заданого темпу роботи, а сильним нецікаво і вони знемагають від нудьги. Нами з'ясовано, що з позиції підвищення мотивації до навчально-пізнавальної діяльності ця форма роботи є малоефективною.

При групових формах навчання педагог під час уроку управляє навчально-пізнавальною діяльністю груп учнів класу. Клас на уроці поділяється на групи (з 3-6 осіб чи пари) на вирішення конкретних навчальних завдань. Кожна група отримує певне завдання (однакове, чи диференційоване) і виконує його спільно під безпосереднім керівництвом лідера групи чи вчителя. Працюючи у групі, учні обмінюються інформацією, дають взаємну оцінку діям і вчинкам один одному. Завдання у групі виконуються у такий спосіб, який дозволяє враховувати та оцінювати індивідуальний внесок кожного члена групи. Склад групи непостійний, він підбирається з урахуванням того, щоб з максимальною ефективністю колективу могли реалізуватися навчальні

можливості кожного учня у групі. У цьому, щонайменше половини його, мають становити учні, здатні успішно займатися самостійною роботою. При груповій формі роботи учнів на уроці значною мірою зростає індивідуальна допомога кожному учню.

Індивідуальне навчання учнів – це цілком самостійний вид діяльності без будь-якого контакту учня з іншими учнями. Такий вид діяльності передбачає однакове завдання всім учням у класі. Але якщо вчитель дав завдання кожному чи деяким дітям у класі з урахуванням їх здібностей та можливостей, то ця форма навчання називається індивідуалізованою. Реалізувати її допомагають спеціально розроблені картки для учнів, орієнтовані на їх здібності та можливості

Важливою умовою підвищення мотивації до навчально-пізнавальної діяльності на уроці є наповнення уроку життєво важливим змістом. Урок педагог має будувати так, щоб це було не тільки як спеціально організована форма пізнання, а й повноцінне, у соціальному і моральному відношенні, спілкування. Урок має виступати засобом своєрідного комунікативного фону навчальної діяльності, спрямованого на формування активно-позитивного ставлення до навчання та розвитку пізнавального інтересу. Цьому допомагають такі методи навчання:

- діалогічні форми навчання (розмови, обговорення, лекції);
- проблемні ситуації, суперечки, дискусії;
- метод проектів чи його елементи;
- елементи програмованого навчання;
- пізнавальні та дидактичні ігри, ігрові технології;
- інформаційно-комунікативні технології;
- наочний, демонстраційний, аудіо- та відеоматеріал;
- активні методи навчання («Привітайся ліктями» – початок уроку, «Інфо вгадай-ка» – виклад нового матеріалу);
- поєднання індивідуальних, групових та фронтальних форм навчальної роботи;

- збільшення кооперовано-групових та особливо колективних форм навчання;
- спільне оцінювання (залучення учнів до оціночної діяльності);
- створення ситуації успіху на уроці;
- розгляд звичних, звичайних, знайомих предметів та явищ під незвичайним кутом зору;
- аналіз життєвих ситуацій, звернення до особистого досвіду учня;
- створення атмосфери взаєморозуміння та співробітництва на уроці;
- заохочення учнів;
- віра вчителя у можливість учня (порівняння його найсучаснішого з ним учорашнім).

Якщо розкласти урок на основні елементи, то важливо на кожному етапі педагогічними прийомами підтримувати інтерес – починаючи з повідомлення нової теми і закінчуючи оцінюванням і домашнім завданням. Що хочеться відзначити тут, то це те, що ігровий момент, застосований учителем на будь-якому етапі уроку, значною мірою сприяє активності розумової діяльності учнів, підвищує концентрацію уваги, створює умови для появи радощі.

На уроці важливо прокоментувати оцінку кожного учня з вірою у можливість, тобто, порівняти його вчорашні досягнення із сьогоднішніми. Наприклад, такий прийом виставлення оцінок, як «накопичувальна система», коли протягом уроку вчитель оцінює кожного учня, підтримує інтерес до навчання протягом усього уроку. Дитина зацікавлена в якомога більшому отриманні протягом уроку зірок, фішок або будь-яких інших символів, що видаються вчителем, які в результаті уроку перетворюються на оцінку.

А домашнє завдання можна задавати диференційовано – комусь прочитати матеріал, комусь ще й на запитання відповісти, комусь просто щось намалювати. Все залежить від можливостей учня. Творче домашнє завдання (скласти кросворд для уроку, підібрати картинки до теми тощо) також сприяє підвищенню інтересу до предмета.

Привернути увагу учня, здивувати його – це лише початок виникнення

інтересу, і досягти цього загалом не так важко. Набагато важче утримати інтерес, зробити його досить стійким. Інтерес до тієї чи іншої роботи треба виховувати поступово, підтримуючи його всім предметам різними прийомами. Спершу це буде інтерес до безпосередньої діяльності під час виконання певної роботи. Пізніше під чуйним керівництвом педагога інтерес переросте на інтерес до процесу розумової діяльності, нових знань.

Тому, для стимулювання діяльності учнів з ЗПР на уроках, ми застосовували такі активні форми роботи:

1. Застосування сигнальних карток під час проведення уроків (з одного боку на картці зображено позитивний знак, з другого – негативний; різнобарвні круги за звуками). При виконанні дитиною завдання ми оцінювали її правильність. Також ці картки ми використовували при вивченні будь-якої іншої теми для того, щоб перевірити знання учнів, виявити прогалини в пройденому матеріалі. Комфорт і результативність полягають у тому, що відразу видно діяльність кожної дитини.

2. Застосування вставок на дошку (літери, слова) під час виконання завдання, розгадування кросворда тощо. Дітям дуже подобається такого виду завдання, оскільки, щоб прикріпити свою картку на дошку, їм потрібно правильно відповісти на запитання, або виконати запропоноване завдання краще за інших.

3. Вузлики на згадку (складання, запис та вивішування на дошку основних моментів вивчення теми, висновків, які потрібно запам'ятати). Цей прийом ми використовували наприкінці вивчення будь-якої теми – для закріплення та підбиття підсумків.

4. Заплющені очі. Розуміння матеріалу на певному етапі уроку із заплющеними очима ми використовували для того, щоб розвинути слухове сприйняття, увагу та пам'ять; переключити емоційний стан дітей під час уроку; налаштувати дітей на заняття після закінчення активної діяльності (після уроку фізкультури), після виконання завдання підвищеної складності тощо.

5. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ): Використання

презентації та фрагментів презентації під час уроку. Впровадження сучасних комп'ютерних технологій у шкільну практику дозволяє зробити роботу вчителя найбільш продуктивною та ефективною. Використання ІКТ доповнює традиційні форми роботи, при цьому розширюючи можливості організації взаємодії вчителя з іншими учасниками освітнього процесу. Використання програми створення презентацій є дуже зручним способом. На слайдах можна розмістити те, що знадобиться, наприклад, картинний матеріал, цифрові фотографії, тексти; за бажанням можна додати музичний та голосовий супровід до демонстрації презентації. За такої організації матеріалу включаються три види пам'яті дітей: зорова, слухова, моторна. Мультимедійні презентації привносять ефект наочності в урок, підвищують мотиваційну активність, сприяють тіснішому взаємозв'язку вчителя та дитини. За рахунок послідовної появи зображень на екрані діти мають можливість виконувати вправи уважніше і в повному обсязі. Застосування анімації та сюрпризних моментів робить урок цікавим та виразним. Діти одержують похвалу не тільки від вчителя, а й з боку комп'ютера у вигляді картинок-призів, що супроводжуються звуковим оформленням.

6. Демонстраційний матеріал. Спеціальне застосування картинного матеріалу для зміни виду діяльності у ході уроку, розвитку зорового сприйняття, уваги та пам'яті, що допомагає активізувати словниковий запас, розвинути зв'язне мовлення.

Усі перелічені методи та форми роботи з молодшими школярами з ЗПР тією чи іншою мірою стимулюють їх пізнавальну активність.

Також для кращого засвоєння та закріплення навчального матеріалу, ми використовували спеціальні методики для роботи з дітьми з особливими освітніми проблемами, а саме:

1. Методика Нумікон (універсальний спосіб навчання математики). Нумікон – це унікальна гра для навчання дітей математики. Нумікон створений таким чином, щоб задіяти сильні сторони дітей – здатність навчатися на практиці, здатність навчатися, спостерігаючи і здатність запам'ятовувати, а

потім впізнавати стандартизовані зразки або шаблони за наступних пред'явлень.

Цю методику можна використовувати для вивчення складу числа, додавання, віднімання, множення та поділу.

У посібнику Нумікон числа від 1 до 10 представлені формами-шаблонами. Кожному числу відповідає шаблон певної форми та кольору. На відміну від традиційних рахункових матеріалів, набір Нумікон дає глобальне, цілісне уявлення про число.

Заняття з Нумікон підключають безліч каналів чуттєвого сприйняття дитини – слух, зір, дотик, рух і мовлення.

Основа Нумікону – різнокольорові фігурки з отворами, де останні демонструють числа від 1 до 10. Коли фігури стають у ряд, школярам легше побачити зв'язок між числами («на один більше», «на один менше») та зрозуміти відмінність між ними.

2. Палички Кюізенера. Палички Кюізенера – це набір паличок для лічби, які ще називають «числа в кольорі», «кольоровими паличками», «кольоровими числами», «кольоровими лінієчками». У наборі містяться чотиригранні палички 10 різних кольорів і довжиною від 1 до 10 см. Розробив Кюізенер палички так, що палички однієї довжини виконані в одному кольорі і позначають певне число. Чим більша довжина палички, тим більше числове значення вона виражає.

Палички Кюізенера для лічби є багатофункціональним математичним посібником, яке дозволяє «через руки» дитини формувати поняття числової послідовності, складу числа, відношень «більше – менше», «право – ліво», «між», «довше», «вище» і багато іншого. Набір сприяє розвитку дитячої творчості, розвитку фантазії і уяви, пізнавальної активності, дрібної моторики, наочно-дієвого мислення, уваги, просторового орієнтування, сприйняття, комбінаторних і конструкторських здібностей.

3. Логічні блоки З. Дьенеша. В основі методики Дьенеша – всілякі захоплюючі логічні ігри, які допомагають дитині розвивати комбінаторні,

логічні, аналітичні здібності, а також покращують мовлення, пам'ять та увагу.

Використання логічних блоків Дьенеша до роботи з молодшими школярами із затримкою психічного розвитку зумовлено особливостями цієї категорії дітей та великими можливостями у вирішенні низки корекційних завдань. Застосування його можливе на корекційних заняттях психолога, дефектолога, вчителів, індивідуальних та групових заняттях корекційно-розвивального навчання.

Набір логічних блоків складається з 48 геометричних фігур, що відрізняються за кольором (червоний, синій, жовтий), формою (круглий, трикутний, квадратний, прямокутний), розміром (великий, малий), товщиною (товстий, тонкий).

Логічні блоки З. Дьенеша використовують для:

1) закріплення знань про сенсорні еталони:

- форма (круглі, квадратні, прямокутні, трикутні);
- колір (червоні, жовті, блакитні);
- розмір (великі, маленькі);
- товщина (товсті, тонкі);

2) формування елементарних понять із математики та інформатики:

- ознайомлення з геометричними фігурами, формою, кольором, розміром;
- ознайомлення із множиною;
- порівняння, аналіз, класифікація, узагальнення;
- кодування й декодування інформації;
- уведення в активний словник дітей висловів із сполучниками «і», «або»,

часткою «не».

4. Математичний планшет (геоборд). Математичний планшет – це цікава гра, яка сприятиме розвитку не тільки математичних здібностей дитини, а й її мовленнєвих навичок, дедукції, уяви, уваги, логіки, орієнтування у просторі тощо.

Математичний планшет розвиває дрібну моторику, уяву, диференційоване сприйняття, пам'ять та сприяє засвоєнню узагальнених знань

та способів дії.

Використовуючи всі ці методики, форми та методи роботи, ми бачимо, що у дітей з'являється зацікавленість до навчання, мотивація. Дітям здається, що вони граються. А насправді, вони, граючись, навчаються.

Слід зауважити, що застосування методів роботи з молодшими школярами з ЗПР вимагає спеціальної уваги та досвіду з педагогічної практики.

Нижче наведено аналіз педагогічного досвіду щодо застосування методів роботи з молодшими школярами з ЗПР:

1. Індивідуалізація навчання. Вчитель добре розуміє потреби кожного учня та працює над створенням індивідуальних навчальних планів. Він враховує рівень навчальних досягнень учнів, їхні можливості та потреби, розробляє спеціальні завдання та матеріали для досягнення успіху.

2. Використання варіативних методик. Вчитель експериментує з різними методиками навчання, залучаючи ігри, вправи, практичну діяльність та інтерактивні методи. Створює стимулююче навчальне середовище, яке активізує учнів та сприяє їхньому розвитку.

3. Використання візуальних засобів навчання. Педагог використовує візуальні засоби навчання, такі як ілюстрації, схеми, діаграми та моделі, щоб сприяти кращому сприйняттю матеріалу учнями з ЗПР. Це допомагає їм зрозуміти складні концепти та забезпечує візуальну підтримку під час навчання.

4. Застосування різноманітних засобів комунікації. Педагог використовує різні засоби комунікації, такі як мовлення, жести, міміка, а також додаткові засоби спілкування, наприклад, мовленнєві картки, піктограми або планшети.

5. Розвиток соціальних навичок. Вчитель активно працює над розвитком соціальних навичок учнів з ЗПР. Він створює можливість для співпраці, взаємодії та спільної діяльності, сприяючи розвитку навичок спілкування, співробітництва та взаємодії з оточуючими.

6. Використання позитивного підходу. Педагог зосереджується на

позитивних аспектах учнів з ЗПР, підтримує їх успіхи та досягнення, стимулюючи їх мотивацію до навчання. Він активно використовує похвалу, підкріплення та позитивне підсилювання для зміцнення самооцінки та самовизначення учнів.

7. Співпраця. Педагог співпрацює з батьками, іншими спеціалістами (логопедами, психологами, реабілітологами) та іншими учителями, щоб забезпечити комплексний підхід до навчання та розвитку учнів з ЗПР. Вони обмінюються досвідом, ресурсами та підтримкою для ефективного навчання та соціально-емоційного розвитку учнів.

8. Регуляція поведінки та самоконтроль. Вчитель використовує методи регуляції поведінки та самоконтролю для допомоги учням з ЗПР управляти своїми емоціями, розвивати вміння концентрації та самоконтролю. Він створює структуроване середовище, використовує правила та ритуали, щоб забезпечити безпеку та ефективність навчання.

Ці методи та педагогічні підходи відображають накопичений досвід роботи з молодшими школярами з ЗПР. Вони спрямовані на створення сприятливого навчального середовища, де кожен учень може досягти свого потенціалу та розкрити свої здібності.

Отже, застосування активних методів та форм роботи допомагають підвищувати пізнавальну активність учнів, розвинути їх творчі здібності, стимулювати самостійну діяльність. Різноманітність існуючих методів роботи дозволяє педагогу чергувати різні види роботи, що є ефективним засобом активізації навчальної діяльності молодших школярів з обмеженими можливостями здоров'я.

2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи

У процесі експериментального дослідження нами вирішувалося головне завдання – підвищення рівня шкільної мотивації та якісного засвоєння

навчального матеріалу у дітей молодшого шкільного віку з ЗПР.

На контрольному етапі дослідження була запроваджена така ж сама діагностика, що і на констатувальному етапі дослідження: спостереження; анкетування (анкета для оцінки рівня шкільної мотивації Н. Лусканової); оцінка знань, умінь та навичок (діагностичні роботи за II семестр); методика теста П'єрона-Рузера (визначення обсягу, рівня концентрації, стійкості, перемикання та розподілу уваги); та проведено порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної груп після формульованого етапу дослідження. Порівняння результатів дозволило нам визначити, наскільки ефективними були форми та методи роботи з дітьми з затримкою психічного розвитку.

Експериментальна група включала дітей з ЗПР, які навчались відповідно до наших рекомендацій, визначених у параграфі 2.2. Освітній процес у контрольній групі був не змінений.

Протягом всього експериментального дослідження за дітьми обох груп велися спостереження під час навчальних занять та взаємодії з оточуючим середовищем.

Етап спостереження, під час проведення дослідження, мав на меті детально вивчити зміни, які відбулися в дітях з затримкою психічного розвитку експериментальної групи після застосування спеціальних форм та методів роботи та контрольної групи, яка працювала за стандартною програмою.

Результати спостереження за дітьми експериментальної групи після формульованого етапу дослідження:

1. Спілкування та взаємодія. Ми побачили у дітей ЕГ позитивні зрушення в їхній здатності до висловлювання своїх думок та ідей, встановлення контакту з оточуючими, використання невербальних засобів спілкування. Діти стали більш активними в групових діях та здатними до спільної роботи з однолітками.

2. Активність. Було виявлено збільшення активності дітей ЕГ в процесі навчання. Вони навчилися більш самостійно виконувати вправи та

завдання, виявляли ініціативу в процесі виконання завдань, більш впевнено вирішували проблеми.

3. Соціальна адаптація. Спостереження виявили покращення в соціальній адаптації дітей ЕГ. Вони стали більш впевненими у взаємодії з однолітками, змогли легше знаходити спільну мову. Діти здобули навички конструктивного спілкування, виявляли більшу толерантність та розуміння інших людей.

4. Зацікавленість. Спостереження показали збільшення зацікавленості та мотивації дітей ЕГ до навчання. Вони проявляли більшу активність, інтерес та бажання досягти успіху в навчанні. Діти проявляли більшу наполегливість та впевненість у власних можливостях.

Результати спостереження за дітьми контрольної групи після формульованого етапу дослідження:

1. Спілкування та взаємодія. Було помічено, що деякі діти контрольної групи виявляли труднощі у спілкуванні та взаємодії з однолітками та педагогами. У більшості дітей присутній страх усних відповідей.

2. Самостійність. Діти контрольної групи виявляли знижену активність під час навчальних занять. Більшість дітей не могли самостійно виконувати вправи та завдання.

3. Соціальна адаптація. Спостереження виявили, що діти КГ мають проблеми в соціальній адаптації дітей. Вони не впевнені у взаємодії з однолітками, їм важко знаходити спільну мову.

4. Зацікавленість. Діти контрольної групи виявляли певні труднощі зі збереженням зацікавленості протягом тривалого часу.

На основі спостереження за дітьми ми прийшли к висновку, що більшість дітей з ЗПР експериментальної групи відчують позитивні емоції і задоволеність від навчання за програмою, під час якої використовуються спеціальні підходи, форми та методи. Вони сприймають його як ефективний спосіб засвоєння знань, покращення розуміння уроків та розвитку в певних предметах. Діти також позитивно сприймають можливість спілкування з

педагогом та однолітками у процесі навчання, що сприяє їхній соціальній адаптації та розвитку комунікативних навичок.

Порівнявши результати спостережень ми бачимо, що діти експериментальної групи виявили позитивні зміни у своєму розвитку, навчанні та соціальній адаптації.

Також, з дітьми обох груп було проведено повторне анкетування за методикою Н. Г. Лусканової (Додаток А). Анкетування проводилося індивідуально з кожним учнем з експериментальної та контрольної груп.

Дослідження мотиваційної сфери учнів показали такі результати (табл. 2.4):

Таблиця 2.4

Результати досліджень мотиваційної сфери після формувального етапу дослідження

Рівень мотивації	Високий рівень %	Достатній рівень %	Середній рівень %	Початковий рівень %
Експериментальна група	12,5	50,0	37,5	-
Контрольна група	-	12,5	62,5	25,0

Проаналізувавши анкетування, ми прийшли до таких результатів: у дітей експериментальної групи значне підвищення мотиваційної сфери, а у дітей контрольної групи шкільна мотивація майже без змін. Порівняльний аналіз результатів мотиваційної сфери занесені в таблицю 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз результатів мотиваційної сфери

Рівень мотивації	До експерименту		Після експерименту	
	ЕГ (%)	КГ (%)	ЕГ (%)	КГ (%)
Високий рівень %	-	-	12,5	-
Достатній рівень %	-	-	50,0	12,5

Продовження таблиці 2.5

Середній рівень %	50,0	62,5	37,5	62,5
Початковий рівень %	50,0	37,5	-	25,0

Порівнявши результати, ми побачили значний прогрес підвищення мотиваційної сфери в учнів експериментальної групи. Опираючись на ці результати ми прийшли до висновку, що використання різноманітних форм та методів роботи значно покращує шкільну мотивацію, яка впливає на якісне засвоєння навчального матеріалу.

Для визначення обсягу, рівня концентрації, стійкості, перемикання та розподілу уваги, ми повторно використали методику П'єрона-Рузера (Додаток Б).

На матеріалі методики теста П'єрона-Рузера нами були отримані дані про особливості розподілу й перемикання уваги, та її концентрації.

Обробивши тест за методикою П'єрона-Рузера, ми отримали результати перемикання та розподілу уваги, та зробили порівняльний аналіз (табл.2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз результатів перемикання та розподілу уваги

Рівень перемикання та розподілу уваги	До експерименту		Після експерименту	
	ЕГ (%)	КГ (%)	ЕГ (%)	КГ (%)
Дуже високий	-	-	-	-
Високий	-	-	12,5	-
Середній	-	-	37,5	12,5
Низький	50,0	37,5	25,0	50,0
Дуже низький	50,0	62,5	-	37,5

Як ми бачимо з таблиці, у дітей експериментальної групи значно підвищився рівень перемикання та розподілу уваги. Це свідчить про те, що використання ігрових технологій у навчальному процесі значно впливає на

розвиток уваги та її властивостей.

Також ми повторно перевірили рівень концентрації уваги за методикою П'єрона-Рузера, який визначають кількістю оброблених випробуваням за 60с геометричних фігур, вважаючи і коло, й кількість допущених помилок.

Обробивши бланки дослідження за даною методикою, ми зробили порівняльний аналіз та отримали такі результати рівня концентрації уваги (табл.2.7).

Таблиця 2.7

Аналіз результатів рівня концентрації уваги за методикою П'єрона-Рузера

Рівень концентрації уваги	До експерименту		Після експерименту	
	ЕГ (%)	КГ (%)	ЕГ (%)	КГ (%)
Дуже високий	-	-	-	-
Високий	-	-	12,5	-
Середній	-	12,5	50,0	12,5
Низький	50,0	37,5	37,5	50,0
Дуже низький	50,0	50,0	-	37,5

Як ми бачимо, у дітей експериментальної групи значно підвищився рівень концентрації уваги. Це вказує на позитивний вплив використання спеціальних та різноманітних форм і методів роботи з дітьми з ЗПР.

Для виявлення знань, умінь та навичок дітей на контрольному етапі дослідження ми використовували діагностичні роботи за II семестр.

Проаналізувавши роботи дітей експериментальної та контрольної груп, ми отримали такі результати навчальних досягнень:

1. Письмо (українська мова). Учні експериментальної групи стали менше робити орфографічних помилок; вони уважніше списують тексти, слова, іноді пропускаючи та замінюючи букви; значно збільшився словниковий запас. В учнів контрольної групи, залишилась велика кількість орфографічних

помилки; написання зайвих елементів; обмеженість словникового запасу, пропуски та заміни літер.

2. Читання. Експериментальна група – більшість дітей можуть читати за складами; розвиток самоконтролю на достатньому рівні; достатній розвиток концентрації уваги; частково розуміють сенс прочитаного. Контрольна група – повільний темп читання (побуквене читання; у деяких дітей складове читання); слабкий розвиток функції самоконтролю; недостатній розвиток концентрації уваги; незрозуміння змісту прочитаного.

3. Математика. Експериментальна група – просторове орієнтування на середньому рівні; з допомогою можуть вирішити математичні завдання; розуміють зміст задачі (наочно); таблицю додавання та віднімання знають на достатньому рівні. Контрольна група – проблеми просторового орієнтування; проблеми під час вирішення математичних завдань; погане знання таблиці додавання, віднімання; більшість дітей не розуміє змісту задачі.

4. Я досліджую світ. Експериментальна група – середньо-достатній рівень уявлень про навколишній світ; більшість дітей подолали страх усних відповідей. Контрольна група – низько-середній рівень уявлень про навколишній світ; страх усних відповідей.

Зробивши порівняльний аналіз навчальних досягнень учнів з ЗПР експериментальної та контрольної груп, ми прийшли до висновку:

1. Письмо (українська мова), читання. В експериментальній групі, після проведення формувального етапу експерименту для дітей з затримкою психічного розвитку, було помічено значне покращення навчальних досягнень. Рівень їхньої мовленнєвої впевненості та розуміння мовленнєвих структур підвищився, про що свідчать діагностичні роботи за II семестр.

2. Математика. Після впровадження формувального етапу експерименту в експериментальній групі, було виявлено покращення в розумінні математичних понять та вмінь розв'язувати математичні завдання. Результати діагностичних робіт за II семестр свідчать про зростання академічних досягнень дітей у математиці.

3. Я досліджую світ. Після впровадження різноманітних форм та методів роботи з дітьми з затримкою психічного розвитку в експериментальній групі значно підвищився рівень уявлень про навколишній світ, про що свідчать діагностичні роботи за II семестр.

Розглянемо результати аналізу впливу спеціальних форм та методів роботи на академічні досягнення дітей експериментальної групи з затримкою психічного розвитку, порівняно з результатами контрольної групи:

1. Академічні досягнення (табл. 2.8):

Таблиця 2.8

Аналіз результатів академічних досягнень

Академічні досягнення	До експерименту		Після експерименту	
	ЕГ (%)	КГ (%)	ЕГ (%)	КГ (%)
має значні успіхи	-	-	37,5	12,5
демонструє помітний прогрес	25,0	25,0	50,0	25,0
досягає результати з допомогою вчителя	62,5	62,5	12,5	50,0
потребує значної уваги і допомоги	12,5	12,5	-	12,5

Аналіз показує, що діти, які отримували спеціальні форми та методи роботи до навчання, мали вищі академічні досягнення порівняно з контрольною групою.

2. Зростання знань та розуміння:

– Експериментальна група: Кількість правильних відповідей після формульовального етапу експерименту: 80%

– Контрольна група: Кількість правильних відповідей після звичайного навчання: 65%

Аналіз показує, що діти з експериментальної групи, які брали участь у формульовального етапу експерименту, мали більше знань та виявляли краще

розуміння матеріалу порівняно з контрольною групою.

3. Самооцінка та мотивація:

– Експериментальна група: 90% дітей висловили впевненість у своїх здібностях та мотивацію до навчання.

– Контрольна група: 75% дітей висловили впевненість у своїх здібностях та мотивацію до навчання.

Аналіз свідчить про позитивний вплив застосування педагогічних підходів, форм та методів роботи з дітьми з затримкою психічного розвитку на самооцінку та мотивацію дітей, що збільшує їхню готовність до навчання та досягнення успіху.

На контрольному етапі дослідження у дітей обох груп були майже однакові показники знань, умінь та навичок. Після формувального етапу дослідження ми бачимо значний успіх навчальних досягнень учнів експериментальної групи. Це свідчить про те, що були правильно підібрані форми та методи роботи з дітьми з ЗПР.

Загалом, результати дослідно-експериментальної роботи свідчать про позитивний вплив використання спеціальних форм та методів роботи на підвищення рівня шкільної мотивації та якісного засвоєння навчального матеріалу у дітей молодшого шкільного віку з ЗПР.

Діти з експериментальної групи досягли кращих результатів в порівнянні з контрольною групою, що свідчить про ефективність використання спеціальних форм та методів роботи в навчанні дітей з затримкою психічного розвитку.

Доведено, що використання спеціальних педагогічних підходів, форм та методів на розвиток та навчання дітей з ЗПР, мають позитивний вплив на якість засвоєння навчального матеріалу та підвищення шкільної мотивації застосування.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі подано теоретичне узагальнення та практичне вирішення проблеми організації навчання дітей молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку.

Проведене дослідження дає можливість зробити висновок, що організація навчання дітей з ЗПР є складним процесом, та вимагає правильного вибору спеціальних форм і методів роботи, педагогічних підходів, які дають можливість учням з ЗПР якісно та успішно засвоювати навчальний матеріал.

На підставі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми організації навчальної діяльності молодших школярів з ЗПР з'ясовано ефективність впливу спеціальних методів та форм роботи на успішне навчання дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку та на підвищення шкільної мотивації.

Установлено, що організація навчальної діяльності учнів з ЗПР повинно здійснюватися з урахуванням індивідуальних особливостей дитини при спільній роботі вчителів, батьків та кваліфікованих фахівців. Також нами визначено, що завдяки спільній роботі вчителя-логопеда, педагога-психолога, вчителів початкових класів, батьків вдається своєчасно і якісно допомогти учням подолати мовленнєві порушення, більш успішно оволодіти програмним матеріалом з предметів, сформувати позитивну мотивацію до навчальної діяльності, сформувати в учнів впевненість у своїх можливостях.

Конкретизовано шляхи розвитку уваги дітей з ЗПР, які відбуваються в процесі навчання й виховання та доведено, що для того, щоб дитина не відволікалася, вчителю на уроках потрібно прагнути надавати матеріал емоційно, яскраво, зацікавлено та насичено.

Виявлено, що правильно організовані умови навчання для кожної дитини є ключовим аспектом інтеграції в освіті. Це допомагає забезпечити індивідуальний підхід до навчання та забезпечити успіх кожної дитини в її

освітньому процесі.

Таким чином, ми прийшли до висновку, що для підвищення шкільної мотивації, розвитку основних властивостей уваги та успішного засвоєння навчального матеріалу потрібно використовувати різні методи і прийоми, як на уроках, корекційних заняттях, так і поза ними. Отже, застосування активних методів та форм роботи допомагають підвищувати пізнавальну активність учнів, розвинути їх творчі здібності, стимулювати самостійну діяльність. Різноманітність існуючих методів роботи дозволяє педагогу чергувати різні види роботи, що є ефективним засобом активізації навчальної діяльності молодших школярів з затримкою психічного розвитку.

Доведено, щоб досягти максимальної ефективності, такі прийоми слід застосовувати щодня. При систематичному застосуванні цих методів, у дітей з ЗПР покращується розвиток властивостей уваги, підвищується шкільна мотивація, завдяки чому підвищується успішність.

Результати експериментального дослідження підтверджують, що використання спеціальних педагогічних підходів, форм та методів на розвиток та навчання дітей з ЗПР, мають позитивний вплив на якість засвоєння навчального матеріалу та підвищення шкільної мотивації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андриющенко Н. П. Взаємодія ігрової та навчальної діяльності. *Дефектологія*. 2007. № 1. С. 38–40.
2. Бондаренко Т. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення доступності і розвитку інклюзивної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 67. Вип. 5. С. 31-43.
3. Бульба Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення : курс із елементами інтеграції в 2-му класі для дітей із ЗПР. *Дефектолог*. 2018. № 10. С. 14-18.
4. Виготський Л. С. Основні проблеми дефектології. *Спеціальна психологія* : тексти в 2 частинах / за ред. М. П. Матвєєвої, С. П. Миронової. Ч. I. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 1999. С. 4-19.
5. Войтко В. В. Можливості інклюзивної освіти дітей із затримкою психічного розвитку. Формування готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання : тематичний збірник праць / упоряд. : А. А. Волосюк, Н. А. Басараба, С. С. Козловська; за заг. редакцією А. О. Лавренчука. Рівне : РОППО, 2014. 343 с.
6. Войтко В. В. Психолого-педагогічний супровід дітей з затримкою психічного розвитку : методичні рекомендації. Кропивницький : КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2017. 48 с.
7. Галкевич І. В. Особливості психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Директор школи*. 2016. № 9/10. С. 94–95.
8. Гаяш О. В. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку : науково-методичний посібник для вчителів інклюзивного навчання, асистентів учителів, які працюють з дітьми з психофізичними порушеннями в умовах загальноосвітніх навчальних закладів,

соціальних педагогів, батьків / укладач : О. В. Гаяш. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2016. 120 с.

9. Даніельс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів. Львів : Т-во «Надія», 2000. 255с.

10. Данілавічюте Е. Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2018. № 3. С. 7 – 19.

11. Задворнова О. М. Сучасний підхід до організації навчання особливих дітей. *Дитина з особливими потребами. Інклюзивна освіта. Дефектологія. Корекційна робота*. 2016. № 10. С. 8–14.

12. Затримка психічного розвитку у дітей : причини виникнення та корекція. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник / ред. кол. : Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор) та ін. Київ : Контекст, 2000. 336 с.

13. Захарова Л. Г. Технології використання інноваційного інтерактивного обладнання в корекційно-розвивальній діяльності в умовах інклюзивно-ресурсних центрів : методичні рекомендації для фахівців ІРЦ та установ з інклюзивною формою навчання. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. 108 с.

14. Про освіту : Закон України від 05.09. 2017 р. № 2145-VIII «Про освіту» (ст. 19, 20). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

15. Ілляшенко Т. Д. Чому їм важко вчитися? Діагностика і корекція труднощів у навчанні молодших школярів. *Початкова школа*. Київ, 2003. С. 128.

16. Інклюзивна освіта від А до Я : poradnik для педагогів і батьків / уклад. : Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2016. 68 с.

17. Інклюзивне навчання : досвід упровадження / упоряд. : А. А. Колупасєва; ред. рада : М. Мосієнко, М. Голубенко, Т. Шаповал, Г. Харук; авт. кол. : І. Луценко, Д. Романовська, Л. Кирилецька та ін. Київ : ВГ Шкільний

світ, 2015. 200 с.

18. Інклюзивна школа : особливості організації та управління : навчально-методичний посібник / кол. авторів : Колупаєва А. А., Софій Н. З., Найда Ю. М. та ін. / за заг. ред. Даниленко Л. І. Київ, 2007. 128 с.

19. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку : навчально-методичний посібник / Н. В. Савінова, М. І. Берегова, Д. М. Борулько. Миколаїв : видавець Торубара В. В., 2020. 114 с.

20. Інклюзивне навчання : Міністерство освіти і науки України.
URL: https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya?fbclid=IwAR1QDjq5C4rt5XaBQ2PuL-ZuuRX_nIbVhJc5Y4RLL2c229J7mKoaZucxFbw

21. Інклюзивна освіта : ідея, стратегія, результат : матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.) / упор. : Удич З. І. Тернопіль : ТНПУ, 2021. 225 с.

22. Карпенко О. І. Формування мовленнєвої комунікації молодших школярів спеціальної школи-інтернату на уроках розвитку зв'язного мовлення. *Інтеграція науки і практики в умовах модернізації корекційної освіти України* : збірник наукових праць. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2014. С. 108–110.

23. Кисла О. Ф. Корекційна педагогіка : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2015. 320 с.

24. Колупаєва А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посібник. Київ : Науковий Світ, 2010. 196 с.

25. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Ранок, 2019. 304 с.

26. Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами : від 23.06.1999 р. *Дефектологія*. 1999. № 4. С. 2-8.

27. Листопад О. В. Інклюзивна освіта в контексті інноваційного розвитку. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 2. С. 117.

28. Луценко І. Командний підхід у супроводі учнів з особливими потребами. *Заступник директора школи*. 2015. № 9. С. 4–12.

29. Маланчій В. Організація роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. *Початкова школа*. 2014. № 4. С. 62–63.

30. Масловська Ю. Особливості формування мотивації до навчання в дітей з особливими потребами. *Дитина з особливими потребами*. 2016. № 7. С. 13–14.

31. Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД» : збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький : ТОВ «Колібри, 2012р. 214 с.

32. Миськів Л. До проблеми визначення поняття «інклюзивна освіта». *Вісник Київського міжнародного університету. Правові науки*. 2020. № 2. С. 221-224.

33. Омельченко І. М. Методичні рекомендації з організації і проведення корекційно-розвивального навчання школярів із затримкою психічного розвитку : методичні рекомендації. Київ : інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка, 2019. 59 с.

34. Освіта в Україні : виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ: [б.в.], 2020. 292 с.

35. Поліщук О. Адаптація дітей з особливими потребами. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2014. № 9. С. 42-48.

36. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

37. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання : наказ МОН України № 912 від 01.10.2010. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>

38. Прохоренко Л. І. Дитина із труднощами у навчанні. Київ : Літера ЛТД, 2019. 48 с.

39. Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього

простору в контексті гуманістичної парадигми: монографія / за науковою ред. академіка НАПН України С.Д. Максименка. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 220 с.

40. Рібцун Ю. В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку. Київ : Літера ЛТД, 2019. 40 с.

41. Савінова Н. В., Берегова М. І., Борулько Д. М. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку: навчально-методичний посібник. Миколаїв : Видавець Торубара В. В. 2020. 114 с.

42. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб із особливими потребами (7-10 червня 1994 р.). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text

43. Синьов В. М., Матвєєва М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталого дитини : підручник. Київ : Знання, 2008. 359 с.

44. Соціальна та життєва практика в структурі професійної підготовки : теорія і практика : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 травня 2018 року, м. Запоріжжя) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2018. С. 292.

45. Таранченко О. Стратегія сучасного викладання : надання підтримки учням з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. *Початкова школа*. 2013. № 4. С. 51–54.

46. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі : навчальний курс та методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А. А. Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с

47. Теорії Виготського. Лев Семенович Виготський : вклад в розвиток вітчизняної психології. URL : <https://alexus.com.ua/teori%D1%97-vigotskogo-lev-semenovich-vigotskij-vklad-v-rozvitok-vitchiznyano%D1%97-psixologi%D1%97/>

48. Тихонова К. С. Труднощі навчання: дислексія, дисграфія, диспраксія, дискалькулія : практичні рекомендації для дітей, батьків і педагогів. Харків : Ранок ; Харків : Кенгуру інклюзія, 2020. 152 с. : іл.

49. Трикоз С. В. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку. Київ:

Літера ЛТД, 2019. 40 с.

50. Фадіна Г. В. Діагностика та корекція затримки психічного розвитку дітей старшого дошкільного віку : навчально-методичний посібник. Миколаїв : «Балашов», 2004. 17-45 с.

51. Шевців З. Основи інклюзивної педагогіки : підручник. Київ : ЦУЛ, 2017. 248 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для оцінки рівня шкільної мотивації Н. Лусканової

1. Тобі подобається в школі?

Так Ні Не знаю

2. Ти з радістю ідеш у школу ?

Так Ні Не знаю

3. Якщо вчитель скаже, що можна не приходити в школу, то ти б пішов до школи?

Так Ні Не знаю

4. Тобі подобається, коли у вас відмінюють уроки?

Так Ні Не знаю

5. Ти б хотів, щоб тобі не задавали домашнє завдання?

Так Ні Не знаю

6. Ти б хотів би, щоб в школі залишились одні перерви?

Так Ні Не знаю

7. Чи розповідаєш про школу батькам?

Так Ні Не знаю

8. Ти б хотів, щоб у тебе був інший вчитель?

Так Ні Не знаю

9. У тебе в класі багато друзів?

Так Ні Не знаю

10. Тобі подобаються твої однокласники?

Так Ні Не знаю

Ключ до діагностичної методики «Оцінка шкільної мотивації» Н. Лусканової

№ запитання	«Так» (бали)	«Ні» (бали)	«Не знаю» (бали)
1	1	3	0
2	0	1	3
3	1	0	3
4	3	1	0
5	0	3	1
6	1	3	0
7	3	1	0
8	1	0	3
9	1	3	0
10	3	1	0

Критерії оцінювання:

25-30 балів – високий рівень шкільної мотивації. Учні успішно виконують всі пред’явлені школою вимоги, дотримуються всіх вказівок вчителя.

20-24 бали – достатній рівень, хороша шкільна мотивація. Учні успішно справляються з навчальною діяльністю

15-19 балів – середній рівень, позитивне ставлення до школи, але школа приваблює таких дітей поза навчальною діяльністю. Діти досить благополучно відчують себе в школі, однак частіше ходять в школу, щоб спілкуватися з друзями, з учителем. Їм подобається відчувати себе учнями, мати гарний портфель, ручки, зошити. Пізнавальні мотиви у таких дітей сформовані в меншій мірі, і навчальний процес їх мало приваблює.

Нижче 14 балів – початковий рівень, низька шкільна мотивація. Ці діти відвідують школу неохоче, воліють пропускати заняття. На уроках часто займаються сторонніми справами, іграми. Зазнають серйозних труднощів у навчальній діяльності. Знаходяться в стані нестійкої адаптації до школи.

Додаток Б

Методика тест П'єрона-Рузера

Тест П'єрона-Рузера дозволяє досліджувати особливості розподілу й перемикання уваги, та концентрації уваги. Тестування даною методикою можна проводити у групі, а можна й індивідуально.

Інструкція: На бланку тесту із зображеними на ньому квадратом, трикутником, колом і ромбом потрібно розставити наступні знаки: в квадрат — плюс, в трикутник — мінус, в коло — нічого не ставити й в ромб — крапку. За сигналом «Почали» діти розставляють знаки у геометричні фігури. Час на роботу відпущено 60 секунд. За сигналом «Стоп!» вони припиняють розставляти знаки.

Рівень концентрації уваги визначають кількістю оброблених випробуваним за 60с геометричних фігур, вважаючи і коло, й кількість допущених помилок (таблиця 2.2):

Таблиця 2.2.

Критерії рівня концентрації уваги за методикою П'єрона-Рузера

Число оброблених фігур	Ранг	Рівень концентрації уваги
100	1	дуже високий
91-99	2	високий
80-90	3	середній
65-79	4	низький
64 і менше	5	дуже низький

Загальний показник розподілу та перемикання уваги підраховується за формулою: $S=(0,5N -2,8n)/60$, де S – показник розподілу та перемикання уваги дитини; N – кількість переглянутих геометричних фігур; n – кількість помилок.

Критерії оцінювання результатів перемикання та розподілу уваги:

10 балів – дуже високий рівень ($1,0 \leq S$);

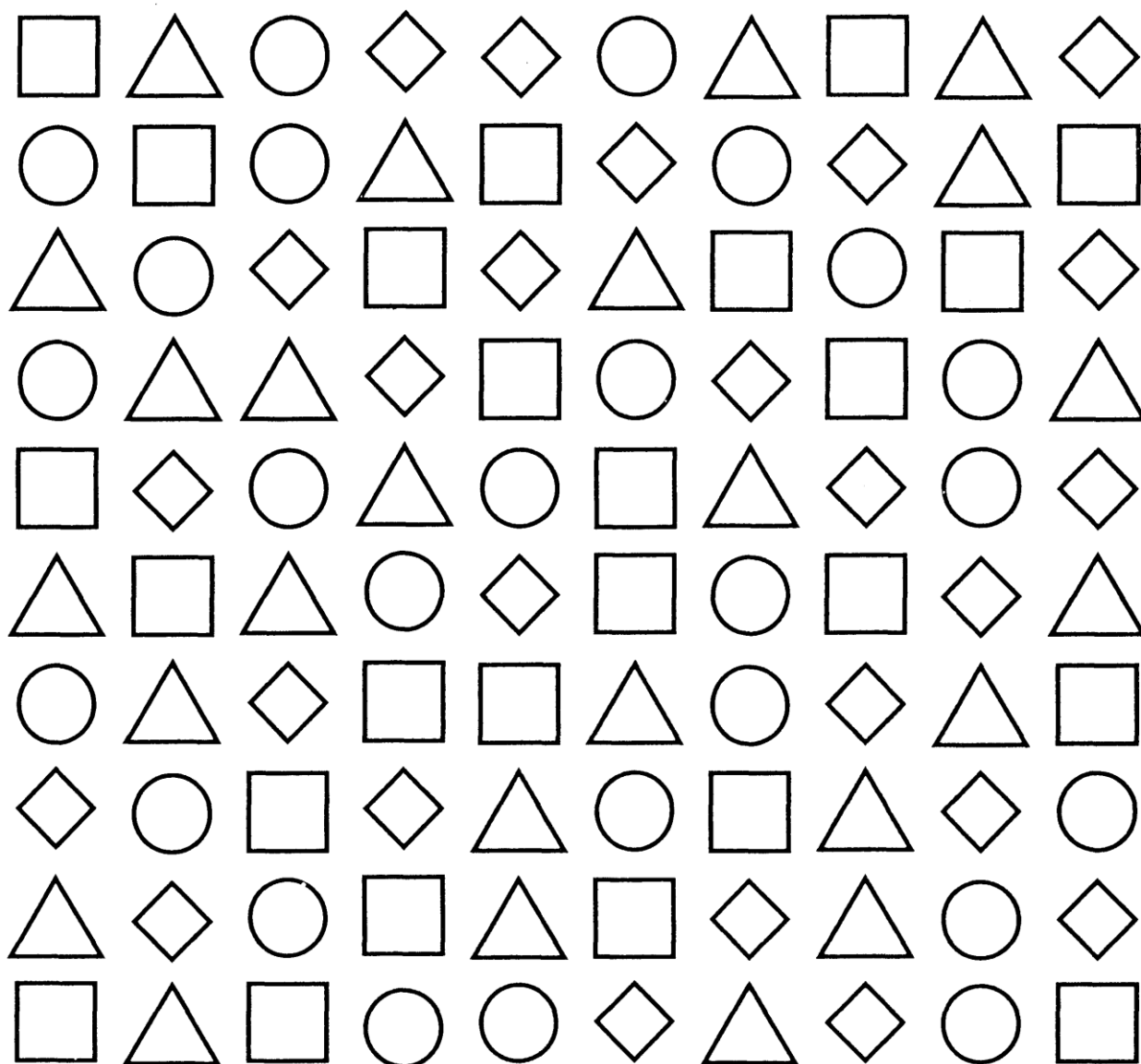
8-9 балів – високий рівень ($0,75 \leq S < 1,0$);

6-7 балів – середній рівень ($0,5 \leq S < 0,75$);

4-5 бали – низький рівень ($0,25 \leq S < 0,5$);

0-3 бали – дуже низький рівень ($0,0 < S < 0,25$).

Бланк теста П'єрона-Рузера

**Декларація академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Никонова Наталія Володимирівна, студентка 2 курсу, денної форми здобуття освіти, факультету соціальної педагогіки та психології, спеціальності 013 «Початкова освіта» освітньої програми «Початкова освіта», адреса електронної пошти vikinatelena@gmail.com ,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: «Методи роботи з дітьми молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку». відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

(підпис)

(ППП студента)

(підпис)

(ППП керівника)